Kirke og Kultur

Indhold:

Redaktør: Eivind Berggrav

Kirke og Kultur utkommer med 1 hefte hver maaned undtagen i juli og august. Abonnement kr. 10,00 pr. aar, utlandet kr. 15. Kan bestilles paa postanstalter, hos bokhandlerne og i ekspeditionen, Raadhusgaten 30 B. Eftertryk av tidsskriftets artikler er forbudt.

HEFTE 6 AUGUST 1927 34. AARG.

STEENSKE BOKTRYKKERI JOHANNES BJØRNSTAD. OSLO

REDAKSJONELLE NOTER

FLUKTEN FRA VIRKELIGHETEN.

Flukten fra virkeligheten tar sig eiendommelige former. Menneskene orker ikke lenger å se livet slik som det er. Krigen klarte vi med møie så lenge den stod på, men efterkrigstiden gjorde oss alle krigførende, «en krig for livet uavladelig, i kampe uten tall», og vi holdt ikke ut. Vi søkte bakom fronten, til etapper hvor vi kunde glemme den evige kamp.

Den som av selvsyn kjenner etappenes vesen fra krigens dage, blir slått av hvordan deres historie nu gjentar sig i freden. Flukten fra virkeligheten er fremdeles etappenes kjennetegn, og fluktmidlene er også idag de samme som dengang: løssluppenhet og føleri. Det første et løgnforsøk utad, det annet et løgnforsøk innad. Pointet er i begge tilfeller å komme sig bort fra virkeligheten. Vil man tale med Freud kan man si at det er en hysterisk «fortrengning» som skjer.

Slikt vil lovmessig komme når en situasjon går mennesket over evne og når situasjonen så også blir varig. Krigens tid kuldkastet nok en mengde innvante forhold og begreper, men den ga også så meget nytt stoff, ny sensasjon og spending til hver dag. Den la så mange akute opgaver for hver manns dør at vi fikk *travelt* alle sammen. Vi hadde et kort sigt med denne travelhet, men vi ryddet hver morgen for vår dør og visste da iallfall hvad vi i øieblikket måtte gjøre.

De såkalte jobbefenomener, med skibsredere som tendte sine cigarer med fidibusser av store pengesedler, var endnu *naive* fenomener. De var ikke ondartede, ikke psykopatiske. De var en følge av uanet overskudd. Ganske anderledes farlig var det da vi kom til underskuddene. Det er underskudsfølelsen som fremmer flukten fra virkeligheten.

Med det evige underskudd kom dansen i etappene og i de videre etapper: Berlin og de andre hovedsteder. Og nederlaget som bredte sig til å bli våres alles, hver eneste families,

hver eneste levendes nederlag, bredte også underskuddets kjelderfølelse over det hele «civiliserte» Europa. Virkeligheten blev ikke til å holde ut.

Dermed kom flukten fra virkeligheten. Det samlende ord for de midler menneskene bruker i slike tilfeller, er begrepet *narkotika*.

Narkotika er ikke bedøvelsesmidler i den forstand at de lammer helt og fullt, men de er beskjermelsesmidler overfor virkeligheten. De er midler til å forvandle underskuddet til et fiktivt overskud. Derfor er de mest elskede narkotiske midler de som gir den største overskudsfølelse.

Og her er det da at flukten fra virkeligheten også griper efter de gamle selvberuselsesmidler: utadvendt løssluppenhet og innadvendt føleri.

Ingen som så etappenes liv under krigen, vilde falle på å si at det var *livsutfoldelse* man her var vidne til. Den mest utpregede bohême vilde reagert mot disse former for «liv», like så sikkert som den største humorist blir iskold overfor galgenhumorets krampe. Og den som ser det såkalte forlystelsesliv i efterkrigstidens byer, vil på samme måte bli slått av at det så helt mangler livets velsignethet. Man minnes en vits fra Simplissimus en tid før krigen. Tre gledespiker går på gaten og spiser kirsebær. Da sier den ene: «Akkurat slik er det «herrerne» nyder oss, — de tar kjødet og spytter kjernen ut». — Vitsens område er betydelig utvidet nu, den gjelder om Europas gledesforsøk i det hele. Man spiser nydelsen og spytter virkeligheten vekk. Spørr man om årsaken, så er den ikke bare forklaret derved at krigen løste alle bånd og gjorde menneskene lovløse. Så enkelt, så naturlig og så naivt er ikke fenomenet. Der er blandet narkotika i drikken. Vi lever i underskudd og griper efter løgnen.

Det drysser hver dag inn over folk med økonomiske vanskeligheter, ikke et eneste menneske savner pårørende som er i trang. Der er lønnskampe, der er kriser av alle slag, der er skattetrykk og eksekusjoner og konkurser. Men er der ikke fest hver kveld i våre byer? Har der nogen sinne været slik glede i Europa? — Løft ikke på maskene. Det er gledesløgnen de danser med.

Følgene er ikke bare «moralske». Man regner feil om man

tror at alt dette bare er moralske utskeielser. Det er noget mer. Det er en villet ørhet. Den slutter ofte forbund med alle slags tøilesløshet, men nede i bunden er der mer usikkerhet, mer tomhet og fortapthet enn der er livskrefter.

Man sier at dette gjelder bare nogen grupper av folkene, nemlig de som dominerer i kafélivet. Men det er feil. Stemningen, underbunden er felles for «publikum» i det hele tatt. Den er ikke lett å gripe alle steder. Men der er en grunntone i helheten også hos dem som tror sig fri for dens utslag. Og utslagene av flukten fra virkeligheten er som sagt så mangeartede.

En annen gruppe av dem kan samles under betegnelsen føleri. Folk vil inn i stemninger. Okkulte nydelser med østens odør er i øieblikket vestens mode. Yoga og Krischnamurti. Virkeligheten må maskeres; ikke vårt eget kan vi bruke, men det mest mulig fremmede som kan skjule oss for oss selv. Man styrter løs på kirkene og krever følelsesfullhet. Mens man før sa: by ikke oss nøkterne germaner en slik røkelses-roman som den katolske gudstjeneste, men byd oss en viljes- og karakterreligion, — så sier man nu: hvor vil dere hen med deres kjølig-kjedelige lutherske karakterreligion? By oss røkelse, gi oss duften av gamle tider og ufattelige mysterier! Før sa man: kom ikke her med autoriteter, vi vil tenke selv. — Nu sier man: intet er deiligere enn at andre tenker for oss, kom med de uomdisputerlige autoriteter!

I politikk er det derfor på samme måte stemningenes tid og autoritetsjaktens. Ikke gjennemtenkte planer, ikke linjevalg efter langt sikt kan nu lenger kastes ut i publikum og dele det i partier. Nei — slikt faller dødt til jorden. Men stemningsbølger omkring bagateller reiser sig lett og får en rivende makt. Og også her følges føleriet av autoritetstrangen. Man roper på sterke menn; man forakter sine like, fordi man på bunden forakter sig selv. Man roper på en stor mann, fordi man i narkose vil se sig selv forstørret derved.

Gjennem det alt går flukten fra virkeligheten. Men en og annen vil vel efterhvert våkne av alle disse. Alle epidemier utbrer sig raskere i vår tid enn før, og raser derfor fortere ut. Mulig er det vel også at underskudd ikke er nokk — at der må *nød* til. Nød er nemlig en åpen tilstand, mens under-

skudd helst er noget fordekt. Ingen kan imidlertid ønske nød. Det er heller ikke nøden i sig selv vi trenger, men virkeligheten.

Det vilde hjelpe oss å se den sannhet i øinene at det er vår egen virkelighet vi prøver å flykte bort fra, den som vi skulde bygge på.

BETYR SPORTSLIV ÅNDSDØD?

«Nu behøver man ikke engang være skrivekyndig for å kunne skrive sitt navn inn i verdenshistorien» — satte Blix til tekst under en av sine karikaturer i sommer; den forestillet dagens sportshelt, som all verden talte om. Hele det analfabetiske nivå som vår «idrettskultur» er kommet ned på, er utstillet i denne sats.

Og dog er dette med sportens helter og deres karaktermindreverdighet bare den ene side av det karikaturliv som sporten er sunket ned i. Den annen side møter vi hos tilskuerne. Sporten er blitt et rent og skjært teater, et teater hvor ikke bare ordet og personligheten, men også selve *handlingen* er helt uvesentlig. De tusener og ti-tusener som fyller tribunene gripes ikke lenger — som ved de gamle turnopvisninger — av selve kraftutfoldelsen, av muskelsamspillet, av smidigheten, av beherskelsen, av elegansen, av kropskulturen i prestasjonen. Tilskuerne elektriseres ikke av bedriften. Der er intet som smitter deres egen dådstrang, intet som ranker deres egen rygg. Det er milimeterne og tusendels-sekundene de er spendt på. Det er chanser og slump de er optatt av. Det er Monte-Carlo-ånden som regjerer dem.

Og dette er det som så går videre til det hele folk, når *avisene* fylles av «resultatene». Hvad der ofres på sportsreportage nu for tiden, har aldri vært ofret, ikke engang i brøkdeler, på kunst eller åndsliv. Idioti er ikke det rette ord til å betegne den tilstand vi er kommet inn i. Folkelivet på dette felt ligner snarere en hydrocephalus, et vannhode. Hvor hjernen skulde utfolde sig, fylles der op med vann, og hodet blir større, det blir uformelig stort, det blir uhyggevekkende. Uhyggen kommer ikke av selve størrelsen, men derav at den er tegn på at det viktigste dør og noget intetsigende brer sig på dets plass. Slik brer tippeinteressen sig nu der hvor sportsidealene skulde leve.

Det er derfor for svakt å si at der brer sig alt mer en sportskvalme over den bedre del av vårt folk. Der vokser snarere frem en uhyggeblandet forargelse.

Men denne bør så ikke føre til gold forakt for sporten i og for sig. Og spesielt bør de menn i kirke og i kulturliv som ser faren, være klar over at det ikke er nok å bli kvalm eller å bli forarget. Det er nye veier det spørres om. Og et bedre publikum! Sporten yder det som den får publikum til å betale for. Vårt kulturliv, ikke å tale om vår kirke, har vært, med et mildt uttrykk, passiv overfor idretten. Kulturens glans har aldri falt over gymnastikk-salen!

Når da professor Elli Bjørksten fra Helsingfors eller Niels Bukh i Danmark løfter parolen om *sjelens adel* som idrettens mål, og virkeliggjør dette i stor stil, da har vårt åndsliv en besøkelsestid på kropskulturens område. Med rette har det svenske kirkemøte i Malmø tatt op spørsmålet om kirkens *plikt* i forhold til sporten. Denne plikt er såvisst ikke uttømt med at man sørger for lover som nekter sportsstevnene å begynne søndag formiddag! Her trenges der først og fremst en total opinionsendring i kirken. Vi kan aldri tukte sportens utskeielser uten å elske dens idé. Kirken lærer at våre legemer skal opstå. Den opfordrer, i apostelens ord, menigheten til å frembære sine legemer for Herren som et Ham velbehagelig offer. Kirken burde altså sørge for å ha verdens best kultiverte legemer. *Her* ligger for kirken en forsømt opgave av aller kristeligste art. Ikke med hovmodig nedlatende kritikk bør kirken derfor møte den situasjon i folkelivet, som sportslivet nu åpenbarer, men med beklemt selvbebreidelse og med glede over en ny stor opgave: åndslivets vekst gjennem et sportsliv i høiere formåls tjeneste. — Les Jon Sørensens artikkel i dette hefte!

KYRKAN OCH VI

Nedanstående reflexioner äro nedskrivna huvudsakligen med tanke på vårt yttre förhållande till statskyrkan, det gäller således här icke vad man kallar tro eller otro.

Ännu för något tiotal år sedan kände de flesta människor sig som «församlingsbor». Nu är det annorlunda. I stora delar av vårt land skulle man ha föga aning om vilken församling man tillhörde, såvida det inte gällde rent världsliga ting, s. s. beskattning o. s. v. Men hur likgiltig man än står inför statskyrkan — på ett eller annat sätt komma vi dock i beröring med den. Vi döpa våra barn när de äro späda, eller när de vid vuxen ålder själva begära det, de bli konfirmerade, vi begagna oss av kyrklig vigsel, vi gå kanske t. o. m. i julottan, och de flesta av oss önska en kyrklig begravning, vare sig det gäller oss själva som stumma föremål, följda av de levande, eller när vi som tysta vittnen lämna våra kära med kyrkans välsignelse åt jorden. En fråga som kunde tarva ett svar i detta fall är således den: kunna vi stå kvar i statskyrkan, kunna vi låta den ge helgd åt milstolparna i vårt jordiska liv, deltaga i dess former och ceremonier, kunna vi fortsätta att med självaktning begagna oss av statskyrkan och dess tjänare, präster (och kantorer) och på samma gång visa den respektlöshet, den slarvighet, det självsvåld, för att icke säga något värre, som f. n. i dylika fall utmärker den «formella genomsnittssvensken»?

Låt oss börja med barndopet![1]) Som regel döpa vi våra barn fortfarande. Antingen därför, att «det bruges så» som det heter i Skåne eller därför, att barnet icke i framtiden

---

[1]) Kritikken av barnedåpen rammer her vesentlig svenske forhold. I Norge vilde den bli rettet mot den åndsforlatte form at vi i byene døper barna i en kirke tømt for folk og for andakt. — «B. B.» (= norsk Kvinneklinikken) har hos oss ikke lenger tvungen dåp. — Kirkelig dåp foregår i Sverige næsten alltid i *hjemmene!*

Red.

skall få obehag av sin odöpthet eller därför att man förstår värdet av att tillhöra ett andligt samfund — ett slags helig invigning till den mödosamma jordvandringen, eller av ännu bättre skäl. Men hur går barndop till nu för tiden? Vanligen som ett tillbehör till den hygieniska vården på ett barnbördshus. En daglig tidning har visserligen försäkrat, att akten är förfärligt högtidlig på alla B. B., men ett stilla tvivel må tillåtas. — Där man icke i tanklös livsglädje eller i lättsinne fyller huset med en alltför överväldigande barnskara, tycker man ända att en ny familjemedlem kunde vara värd en vacker välkomsthögtidlighet. Även om den värdsliga trakteringen inskränker sig till et festligt dukat kaffebord, kan det väl ända bli en fläkt av högtid, en känsla av både glädje och allvar, då man samlas omkring den lille nykomne, såvida prästen har förmåga att undvika det slentrianmässiga, såvida familjemedlemmarna äro okonstlade nog att tilsammans kunna sjunga våra psalmer:

Här hava våra fäder bott,
arbetat, kämpat, hoppats, trott.
här även vi vår boning fått
med samma liv och samma lott.

Här skola våra barn också
en gång på våra stigar gå,
ha det vi haft, se det vi sett,
och be till Herren som vi bett.

Nog lämnar en sådan stilla stund ett bättre mine efter sig, än detta massdop på B. B., där ofta inte ens någon anhörig till barnet är närvarande. Jag känner ett fall, där en mor av utpräglat antireligiös familj, på andra dagen efter sin förlösning av en sköterska i förbigående tillfrågades, om hon ville ha sitt barn döpt. Ung och oerfaren som hon var, därtill ej av svensk börd, svarade hon ja, i tanke att det var fråga om nogot slags nöddop, och blev sedan egendomligt nog alldeles förtvivlad, när hon fick höra, att det inte kunde göras om, högtidligt, med mor och mormor i hennes egen familj. — Det finnes ett gammalt ord som heter barnsnöd. Även den starkaste som genomgått barnsnöd har, om hon är en tän-

kande kvinna, erfarit, hur hon endast är ett medel i en annans hand, hon må sedan kalla denna hand för naturen, Gud eller vad som helst — hon har i alla fall gjort en erfarenhet, som kommer henne att be om välsignelse för sitt barn, hon hyser en önskan om helgd och vördnad för det nya livet. Vad vore då naturligare, om hon *vill* låta döpa sitt barn, än att hon önskade denna akt omgiven av kära ansikten, ljus, blommor, i hemmet eller i kyrkan. För den hemlösa är det naturligtvis en lycka att kunna få sitt barn döpt på B. B., men det är sannerligen icke dessa i första hand som begagna sig av förmånen, det är like ofta välbärgade, ja rika familjer.

Konfirmationen är ju en jämförelsevis ny kyrklig institution. För oss, som nu ha vaxna barn, blev vår egen konfirmation en vacker och högtidlig upplevelse, eller ett inre helvete, eller ingenting, allt eftersom man själv var skapad, allt efter den präst man råkade ut för. Men nog må man erkänna, att det var ett förfärligt våld på den unga själen med de löften som skulle avläggas och som ännu oftast avläggas. Ack vad var det allt som man skulle lova? Man kan utan överdrift säga att de flesta kände sin oförmåga att uppfylla dessa löften, ja det fanns säkerligen en och annan mera utvecklad konfirmand, som för att icke bedröva sina närmaste, avlade dessa löften med den säkra övertyggelsen att den medvetna falskheten skulle draga evig fördömelse med sig. Senare kan man måhända småle åt detta ungdomliga allvar, men det är orätt. Upplevelsen blev ofta ett brännsår med ärr för hele livet, en fasa som man ej kunde göra sig kvitt, även om man sedan lärde sig att frukta Gud och sitt samvete mera än människor. Kanske är det största framsteg den svenska kyrkan på senare tider gjort i Kristi efterföljelse det, att dessa löften gjorts frivilliga. Förunderligt är det bara att detta faktum är så lite känt, upplysa då prästerna icke sina konfirmander därom? Konfirmationsundervisningen faller ju därmed icke bort.

I ett avseende stod konfirmationen för ett släktled tillbaka högre än den gör nu, den var inte så världslig, där var mer allvar över den, man mottogs icke utanför kyrkdörrn med ett raseri av blommor och förtjusta utrop, som om man överstått en besvärlig och pinsam medborgarexamen.

Den kyrkliga högtid, som har mest festivitas över sig, är onekligen vigseln. Den har också altid stått på gränsen mellan värdslig och kyrklig fest. Det är en livsglädjens och jordlivets högtid. Löjliga överdrifter förekomma även här, t. ex. de onödiga ekonomiska uppoffringarna för tärnornas klädsel i «crepe georgette» med ty åtföljande skor och strumper och bukett i viss färg o. s. v., men det är ju på det hela en oskyldig fröjd. Kvar står i alla fall det faktum, att äktenskapet, vare sig borgerligt eller kyrkligt ingånget, naturligt och mänskligt betraktas som livets stora högtid. Få äro de människor som vilja undvara ett festligt insegel på det liv som begynnes tillsammans för man och kvinna: ett nytt hems invigning och grundande. Begripligt är det därför, att människor, eljest fullkomligt likgiltiga för kyrkan, gärna begagna sig av dess högtid och helgd vid invigandet av det nya och gemensamma livet, och det i alla samhällskretsar.

Vårt förhållande till kyrkan betingas emellertid också i hög grad av det bemötande dess representanter, prästerna, ge sina församlingsbor. Kanske har det inte riktigt gått upp för dem att de numera långt ifrån äro ensamma om att giva den moderna människan uppbyggelse. Det är förklarligt, ty i ett tusental år ha de nästan haft monopol därpå. På samma gång de sålunda numera måste dela sin största uppgift med andra mer eller mindre inflytelsesrike, mer eller mindre andliga makter, är deras ekonomiska ställning långt sämre än förr. Detta medför att icke endast de verkligen öfvertygade välja den presterliga banan, de mest olämpliga, obildade, bli också prester. En duglig karl behandlar icke sin ekonomiska framtid med nonchalans, en prest som vill uträtta något vet att han behöfver medel till böcker, umgänge, resor, om han skall kunna vara en andlig ledare.

Kyrkonöd, prästnöd, religionsnöd, själanöd. Hur ofta hör man icke dessa ord med de mest olika utläggningar om grund och orsak. Grunden är väl i alla fall den urgamla frågan om «vadan och varthän». Det är icke underligt om den frågan blir aktuell i brytningstider som våra. Nog av, den finns och är förklarlig. Varför endast skylla på prästerna, som ej kunna ge oss ett «levande ord». Må vara att de än äro för protestantiska och för torra eller ock för katolska, för bundna

i gamla dogmatiska former, ekonomiskt betryckta o. s. v. Alltsammans må vara sant. Men det som fattas oss framför allt är andakt och samhörighetskänsla. Hade vi dessa ting bleve allt annet utanverk. Nya mässkrudar, kyrkokörer o. s. v., ting som upphört att vara tradition för oss sedan vi blevo protestanter, hjälpa icke ett dugg. Den svensk som tillbragt en påsk i Roms kyrkor kommer mera protestantisk hem än han någonsinn visste sig vara. Det betyder: han vet att det är främst det inre livet det gäller och ingenting annat. Kanske börjar han, och med god behållning, att läsa Luthers levnadshistoria om igen, och tycker den karlen var en bra karl, «en mannaman».

Därför kunna vi likväl ha mycket att lära av katolikerna. Hur kallt och tomt känns det i alla fall icke i våra kyrkor. De må vara hur gamla som helst, de må vara hur väl restaurerade som helst, eller nya och «komfortabla»: som oftast känner man sig där som en fluga i världsalltet. Forna dagars kyrklighet hade visserligen också många världsliga grunder; kyrkogången var med ett ord en del av sällskapslivet, där man, förutom andlig uppbyggelse, inhämtade största delen av det som nu tidningarna ge oss: sladder, kungörelser och politiska nyheter. När alla samlades blev det i alla fall en stark och välgörande känsla av att man hörde tillsammans. När prästerna numera, trots böcker, tidningar, föreläsningar, andra andliga sammankomster och en större förmåga hos den enskilda människan att för sin själs hälsa utvälja det hon mest har behov av, envisas att fortfarande utlägga texten på trekvart eller en timma, göra de kanske sig själva och församlingen den största otjänst därmed. Evangelium är enkelt och begripligt för oss vanliga människor, det är också oändligen djupt, nog att grubbla över för hela livet. Men för de flesta enkla vardagsmänniskor blir det frågan om att leva kristligt och kärleksfullt, längre orka de för livets bördas skull icke. Kejsar Wilhelm II har gjort en god sak i sitt eljest i mycket förfelade liv: han förmanade prästerna i Tyskland att endast predika i 20 minuter. Och andligare äro vi tyvärr icke i allmänhet, icke ens våra präster, än att vi kunna ge vad vi ha att ge och ävenledes taga emot på dessa 20—30 minuter. Resten blir omsägning eller upprepning. Ord, ord, ord, som vi kunna

undvara. Höll Kristus själv långa predikningar? — Men skulle en predikant genomglödas av en verklig hänförelse och ha något självupplevat, starkt, att meddela sina åhörare, då glömmer nog församlingen att se på klockan!

Men skulle vi kunna giva något i prästernas ställe? Vem blir inte kall inför tomma väggar? Är det underligt att de förlamas vid tanken, att den enklaste «populärvetenskapliga» föreläsning samlar fler åhörare än en gudstjänst? Men om prästerna, missledda av gamle traditioner, tro sig och sitt ämbete missaktade i följd av tidens ondska, återstår dem likväl intet annat än att söka göra sig hörda i kraft av det ord de ha att framföra. Allt annat är förgäves.

Det finns emellertid som förut sagt annat som nutidsmänniskan söker i kyrkan, men sällan får: högtidskänslan, samhörighetskänslan, andakt. Man har försökt tillmötesgå detta krav bland annat med upprepade förändringar av vår liturgi. Alla förandringar ha icke varit av det goda. Nog ger gamla kyrkohandbokens begynnelseord «Fulla äro himlarna och jorden av hans härlighet» ett annat och större perspektiv av föreställningen om Guds allmakt än det nuvarande «Hela jorden är full av hans härlighet». Varför dessa begynnelseord ändrats är icke gott att veta, men antagligen ha de gamla ej varit renläriga nog. En lekman begriper icke sådant. Men låt detta vara. Huvudsaken är i alla fall att församlingen får och kan förmås att deltaga i den liturgiska gudstjänsten, som ofta kan vara en vila och en utlösning av det religiösa behovet hos en uttröttad människa, en av sorger betungad, en som av egna grubblerier hindras att följa med predikan.

Detta förstår den katolska kyrkan, och den andakt som därmed den enskilde med andra kyrkobesökande upplever, är det kanske framför allt som nu drar så många protestanter till den katolska gudstjänsten, där predikan ej intar någon dominerande ställning.

Nu har mångenstädes kyrkokören inrättats för att stödja församlingen i dess insats i gudstjänsten. Men så som kyrkokörens verksomhet är ordnad, blir den ofta ett hinder i stället för en hjälp i detta fall. Kyrkokören må gärna å högtidsdagar vara församlad på läktaren för att där med särskilda hymner höja dagens högtidlighet, men på vanliga söndagar

borde dess förnämsta uppgift vara att, spridd i kyrkobänkarna, leda de alltid försagda församlingsborna i psalmsången. Som det nu är, sitter församlingen som oftast overksam och känner sig överflödig, nynnar, när som bäst är, med i de mest kända psalmarna. Det är inte fint att sjunga unisont nu för tiden. Ju lärdare våra folkskollärare och kantorer bli i sång, desto ömkligare blir folksången, det är ett faktum. En del unga män, som tillbringade vintern i Skåne för att studera jordbruket därstädes stannade kvar över julen. Kyrkan var ståtlig, predikanten utmärkt, kantorn var mycket fin och de ville därför gå i julottan. Men när de kommo hem till sitt husbondefolk, beklagade de sig. Var blev andakten av? Ingen hade sjungit med i «Var hälsad sköna morgonstund» !!!

— Klara kyrka i Stockholm, Kristi Himmelsfärdsdag, strålande och solig. En man på väg till Sabbatsbergs sjukhus, där han skulle tillbringa dagen hos en dödssjuk son, tänkte här är kraft att hämta, och gick in. Vad upplevde han? En församling som teg, en kyrkokör som sjöng, en präst som talade, om vad? Han visste inte. Det var teater. Han gick tom ut, var glad när han kom i sällskap med människor, visserligen okända, på en spårvagn. Om han endast fått värmas av gemensam sång.

Ja, församlingen har mycket å förebrå sig. Den sitter blott som åskådare, ofta en altför kritisk sådan. Som eksempel därpå kan man också nämna våra begravningar. Även de ha urartat. De skulle väl vara minnesfester, förutom religiösa högtider, men de äro i färd med att ombildas til konserter. «Herr N. N. sjöng Den store hvide Flok, kvartettet U. bidrog med Närmare Gud till Dig.» Helst dessutom ett solo och en messingsextett, som blåser en sorgmarsch eller möjligen en psalm. Allt dette är gott nog. Men församlingen tiger, ty det är fint. Även den mest musikälskande, som kanske i musiken ser det högsta uttrycket för religiös känsla, måste reagera. Ty meningen var väl att vi skulle följa vår döde vän till graven med klagosång och hoppfulla sånger och icke endast med en musiksoare. Detta är icke protestantiskt. Får man icke sjunga med i en psalm, känner man sig icke som medlem av en församling. Gemensamhetskänslan är borta, låset, som binder det hela samman. Men detta, att församlingssången är så gott

som bortlagd, bottnar i två ting: dels att man icke sjunger psalmer mera i hemmen, dels att kyrkan nästan alltid väljer andra psalmar än den enskilda människan. Hon behöver enkla, trohjärtade uttryck för sin nöd, sitt hopp och sin förtröstan; i kyrkan skall psalmen rätta sig efter den text som skall utläggas. Man kan träffa på medlemmar av prästfamiljer, som alldeles icke känna till det förra slaget psalmer — och de psalmerna äro dock ofta de poetiskt högst stående —.

Det är icke möjligt att blunda för att den religiösa känslan, om än levande i det fördolda, f. n. är så stark, att den kommer att taga sig utlopp, kanske alldeles oförutsedda utlopp. Sina minst sympatiska sidor visar den redan i former, som stå vidskepelse, hysteri, och utvärteshet mycket nära.

Bortsett från allt detta famlande, sökande, oroliga, står likväl för oss äldre kvar den skyldigheten, att om vi deltaga i kyrkobesök måste vi göra det med all den vördnad inför det heliga, okända, anade, eller för det starkt självupplevda, som vi som allvarliga människor ha erfarit. Eljest handla vi orätt mot ungdomen som har den hårda uppgiften att söka uppbygga världen och livet på nytt efter den syndaflod som övergått oss.

Och statskyrkan? Kanske skulle dess fallande medföra att de verkligt religiöst inriktade skulle få upp ögonen för faren av det överlevda dogmatiska som är dess största fel. Men statskyrkan är dock ett stort tempel, med famnen öppen mot många. Vore icke svenskarna «ett trögt folk, fullt av hetsigheter» skulle saken stå annorlunda. Statskyrkans upphörande bleve kanske signalen till många religiösa förföljelser, redan nu icke okända ibland oss. Det är en sak att betänka innan det blir för sent. — Framför allt en sak att betänka för dess målsmän, då de så hårt hålla på dessa yttre ting, som en nutida församlingsbo kastar åt sidan, medan hans själ «längtar och trängtar efter Herrens gårdar.»

Vilan Folkhögskola, Skåne.

Malin-Holmström-Ingers.

FRA HELLAS TIL NIELS BUKH VIA HERMAN LUNDE

Av skolebestyrer Jon Sørensen.

Her en dag fikk jeg brev fra en prest. Han satte mig i stor forundring. Han skrev om *gymnastikk*. Om gymnastikk og prester, om gymnastikk og lærere, om gymnastikk og lærerskoler, om gymnastikken og sporten. Han mener at der innenfor alle disse kombinasjoner ikke er det rette, det gode forhold mellem partene. Som en god prest hvem nihil humanum alienum est, ønsker han å bidra til et bedre forhold.

Han forteller om en prest som drev gymnastikk med konfirmantene rundt kirken, han har tydelig stor sympati med dette unicum av en prest; men da unicummet er en norsk prest, nevner vi ikke hans navn.

Likevel ikke så sikkert at det ikke er flere av det slaget. Jeg vil av hjertet ønske at en av det slaget engang blir erkebisp i Norge. I Danmark hadde de en som het Absalon. Det har danskerne hat godt av hele tiden siden.

Og i Sverige, borti skogene i Värmland er der et gymnas, og der er det en prest som i bare badebukser løper Hålsjøen — 10 km. — rundt på forferdelig få minutter, og ham ved side en annen aldersmoden en, med doktorgrad, i samme fart. «Sålenge jeg klarer Hålsjøen på de minuttene, vil jeg ikke føle mig gammel», sier han. Denne doktoren er nu rektor på et annet gymnas. Hans bedrifter ved Hålsjøen vil sikkert hans gymnas høste godt av. Ved dette gymnaset var jeg tilstede i idrottsveckan. Alle elevene med i täflinger, og lærerne var dommere. Alle lærerne, på en gammel lektor nær, hadde idrettsmerket. Idrettsmerket sat på hele skolen. Og så her i Norge, her kjenner vi alle en prest, Herman Lunde, alle norske turneres høit elskede nasjonalhelgen. Han kunde sikkert gå på henderne rundt Norges største kirke, Trondhjemsdomen. Og hadde domen hat sine tårne i orden, vilde den ha bøiet

dem til ære for en slik prælat. Men dengang den siste erkebispen rømte ut fjorden, ristet den alle tårnene av sig.

Herman Lunde hadde aldrig rømt. Herman Lunde er all right. I Herman Lunde ser vi og hylder vi mannen som er den høiere enhet av grekerånd og kristenånd. I halv annet tusen år efter at en kristen keiser ødela alle nervecentrer for det greske idrettsliv, har nevnte enhet været en sjelden foreteelse.

Tross grekerne, tross renessansen, tross Rousseau og andre naturdyrkere har kristnes syn på det menneskelige været præget av det dype skille der blev sat mellem det fysiske og det sjælelige. Homo sapiens var en udødelig sjæl i en forgjængelig støvhytte, «kjødet», hvori roten til våre usalige lyster og synder.

Kontrasten har nutiden skapt i sportsidioten, hvor det sjælelige er den for sportsrekorderiet nødvendige motorgass. Jokeyen, kastet av hesten, står og stopper en klut inn i et stort hull i det vesle hodet, sier med riktig vurdering: det var godt det ikke var et av de edlere organer!

Miltiades' soldater og Fidias' modeller i Parthenons land var hverken asketer eller sportsidioter. Det var den dyrkede sundhet i kropp og sjæl som skapte den skjønhet, den harmoni vi beundrer i den klassiske greker og i alt hvad hans hånd og hans ånd har skapt.

Den greske gymnastikk i dens gode tid var mer enn muskelsport og rekorder. Ved gudernes alter søkte han vigselen for sin idrett, på alteret la seirherren sin olivenkrans. Den greske kunst ga guderne til bolig menneskelegemet i dets skjønneste form. Å bygge denne form, denne gudebolig opp i sin egen kropp var en grekers plikt, var å opfylle gudernes bud. Den greske gymnastikk hadde sin kilde ikke bare i praktiske hensyn til hygiene og landsforsvar, men i det dypeste i menneskesindet, i det religiøse. Først da har vi full forklaring på den ideelle høide kropskulturen kunde nå i det gamle Hellas. Og utøvdes som det står i vår bordbønn: Gud til ære, oss til gavn.

*

Fra Hellas til Niels Bukh på Fyn er en lang vei.

Gresk skulptur og arkitektur, gresk sprog og diktning, gresk videnskap gjenopstod. De herlige antikker grov vi ut av

ruinjorden, førte dem inn på museer, målte dem, beskrev og beundret dem. Og vi kopierte dem, i gips, med støv på, museumsstøv og et enda verre støv, skolestøvet. Men grekeren selv, den levende model til det lovsungne marmor, arenaens herlige gymnos, for en avstand mellem ham og de pedagoger som tasset mellem pultene og lærte bleknebbede ynglinge å deklinere og konjugere greske gloser. For en avstand, for en karikatur av såvel gresk ånd som gresk kropskultur.

Hvor stakk han ikke av fra denne skoletype min prektige klasseforstander, adjunkt Aksel Andersen. Vårt ideal av en mann, en virkelig mann, noe av det sjeldneste som fins. Det var som friluften og solen som han elsket å ferdes i og drive sin idrett i, fulgte med ham inn i de fæle skolestuene. Lærere av Aksel Andersens type var rari nantes in gurgite vasto i min barndoms tid.

Den greske gymnastikk, — navnet omfatter all kropskultur — var merkelig nok det siste som gjenopstod av den klassiske oldtidskultur.

Men dens tid kom. Og det er utav de edleste motiver jeg beretter, med strek under, at gymnastikkens første gjenskapere er to teologer, tyskeren Gutsmuths (1759—1839) og dansken F. Nachtegall (1777—1847). Og gymnastikkens største nyskaper, svensken P. H. Ling, var prestesøn, og elev av Nachtegall, som i 1799 åpnet et gymnastikkinstitut, det første i Europa. Herman Lunde har sine ahner!

Hærens gymnastikkskole blev oprettet i 1804, og en skole for civile lærere i 1808. Og skoleloven av 1814 gjorde gymnastikken obligatorisk for alle gutter i by og land. Danmark var en menneskealder forut for alle andre land. Nachtegall skapte de frittstående forberedende øvelser, som Ling siden utviklet til noget av det vesentlige i sit system.

Den tyske gymnastiks heros er turnvater Jahn (1811), en glødende patriot. Det gjaldt å frigjøre og samle Tyskland; hans turnere var Tysklands ungdom, hans turnere blev Tysklands beste ungdom. Under turnfanerne i den tyske hær stod Tysklands beste soldater. Turnsaken tjente sig sterk på en stor, begeistrende ide: Deutschland über alles! Den dag i dag er Vater Jahn en nasjonalhelgen og hans turnsystem en nasjonal skat.

Og de som nu, efter verdenskrigen, da Tyskland er berøvet den treårige verneplikt, leder ungdommens utdannelse, like optil de høieste videnskapelige høiskoler i Tyskland, har arven fra turnvater Jahn i behold. Hør rektors oprop til studenterne ved Friedrich Wilhelms universitet i 1925 i Berlin i anledning av legemsøvelserne ved universitetet: «Es handelt sich nicht um ein Spiel, nicht nur um euch selbst, sondern um etwas Höheres, um unser Volk und Vaterland». Det er ånden fra 1811: Etwas Höheres! Likeså i Danmark. Fredrik VI skjønte i Danmarks tunge år gymnastikkens betydning for hær og folk. Og endnu mer efter Danmarks nederlag og landetap i 1864 blev gymnastikken i ungdomstræningen et av midlerne til å skape en sterk og fremdjerv slekt, som innad skulde vinde hvad utad var tapt. Og gymnastikken blev sterk på å tjene etwas Höheres: folk og fedreland.

Skytterforeningerne optok gymnastikken som sideordnet med skytningen. Samtidig begynte folkehøiskolerne, og de tok straks gymnastikken opp som et væsentlig led i sit arbeide. Vi vet nok litt om hvad folkehøiskolen har betydd i den danske bonderenessanse siden 1864; men vi vet for lite om hvad betydning gymnastikken har fått gjennem folkehøiskolen for den danske landsungdom.

Det var den mest glødende åndens og ordets mann, Ernst Trier på Vallekilde, som reiste den første gymnastikksal for høiskoleungdommen. Det var hans gymnaster som først viste Lings gymnastikk på en svensk høiskole (1884), som det i det hele var Danmark som fra 80-årene mest utnyttet Ling. En folkehøiskole, en landbruksskole uten gymnastikksal og daglig gymnastikk er i Danmark en utenkelig ting.

Mens hele Norge, by og land, har 110 turnforeninger med ca. 12 000 medlemmer, på landet ganske få, hemmet blandt meget annet av mangel på instruktører, har bare landsbygden i Danmark ca. 44 000, i henved 900 lag, med likesåmange gymnastikkhus og 1 600 ledere. I bygd og by tils. 80 000. Og instruktører nok.

Disse strømmer fra to kilder: Statens to gymnastikskoler, som dekker hærens og det civile behov i byene. Mens landsungdommen får sine ledere fra folkehøiskolenes delingsførerkurser, som udanner 5—600 om året.

— Så blir der også gymnastisert, i hver eneste skole, i bygd som by. Folkeskolen i by har 4 t., på landet 3 t., den høiere skole 4 t., folkehøiskolen og landbruksskolen 6 t. Alle landsskoler har gymnastikkredskap, 33 pct. har gymnastikksal.

Hos oss: Siden 1915 en lov om gymnastikk for gutter i klassedelte landsskoler. I 1927 står vi på samme flekken som i 1915. Av 6 000 skolekretser har ikke 1 pct. et gymnastikkrum. En opgave over gymnastikkredskaper og tun brukbare for gymnastikk og idrett er likeså trist. Vi har nok lang vei å stri oss frem, med dr. Carl Schøtz i brodden, før kropskulturens slagord får betvingende makt på bygdene. Vi kan reise gjennem store, tætfolkete, velstilte bygder uten å finne en skole med gymnastikk og bad. Av de offentlige ungdomsskoler har fylkesskolene: de 73 pct. ikke bad, de 81 pct. ikke gymnastikksal. Ved landbruksskolerne, ved næsten 100 pct., er gymnastikksal en utenkelig ting.

Statens eneste gymnastikkskole kan ikke engang tilfredsstille byenes behov. De mindre kurser man av og til hadde, er ophørt. Og all *inspeksjon* er tatt vekk, både statens gymnastikkinspektør og fylkesinspektørene, og det store gross av skolebestyrere og skolestyrene har en interesse for faget som sjelden er større enn deres kyndighet i faget, — så vi er her i Norge vel reist.

Og våre *lærerskoler?* Gymnastikk, idrett, hygiene er stebarn også der. Brukbart resultat er utelukket med den tid og det utstyr som ofres på disse ting ved våre lærerskoler. I sine 3 år har de 3—3—2 t. gymnastikk. Idretten nevner vi ikke. Sveriges 4-årige lærerskoler har til gymn. og idrett 7—6—6 timer. Til tider endog 8. Den mektige gymnastikkrenessance i Sverige efter verdenskrigen har nok en forbindelse med de timetallene. I 1919 — 8 500 gymnaster, i 1923 ca. 40 000, nu over 50 000.

Svenskerne tar konsekvensen av at de er blitt våkne ved verdenskrigen. De vil bremse nedgangen, spare slekten for de onde tiders bakrus, ikke ved å slå remmen av motoren, men ved av ytterste evne å ruste de unge ut for livskampens økete påkjenning (de obligatoriske fortsettelsesskoler, bl. a.) og ved et kjæmpearbeid på bredere og bredere front for krops-

kulturen. Den frivillige gymnastikks nesten eventyrlige vekst er et av utslagene.

Hoss oss — —?

Med dette spørsmålstegn vil vi ikke for tiden henvende oss til stortinget eller andre ting. Det er mulig at hvis 10 pct. av de karene kunde gå på henderne, som Herman Lunde, vilde det set annerledes ut her i landet. Men med spørsmålet vil vi rope sammen Norges 90 ungdomsskoler og ungdomslagene av alle slag og Norges Turnforbund, og nogen lyse sommerdage dra ned til gymnastikkens førerland, for å komme efter hvordan det kan ha sig at Danmark er det førende land, med *landsbygden i spissen.*

Den danske folkehøiskole, kilden til den danske bondekultur idag, er også arnestedet for den danske folkegymnastikk. Fra dem kommer lederne.

Karakteristisk for den ånd som har ledet gymnastikken, er de ord som falt ved innvielsen av Bukhs gymnastikkhøiskole i 1920, fra forstanderen ved den folkehøiskole av hvis ribben Bukhs skole er opstått: «Den skole for legemskultur der griper om det rent menneskelige, er et godt tidens tegn. Gid de unge, der går ut herfra, må danne en arbeidets adel, med øiet oplatt for all den skjønhet der er i menneskelivet og i åndens verden».

Og ved innvielsen siste sommer av svømmehallen ved samme skole, talte Alfred Povlsen, formannen i mange år for Danmarks folkehøiskoler og landbruksskoler, om «den gymnastikk som tjener noget høiere» — «det må I sørge for at gymnastikk og idrett ikke blir noget som fjerner sig fra, men står i inderlig forbindelse med det åndelige liv som knytter sig til høiskolen». Det er nettop denne «inderlige forbindelse» som har gitt den danske folkegymnastikk dens idealitet, bestemt dens præg, dens mål og dens midler.

La oss se på noen stevner. Vi savner pokaler og medaljer, stjernedyrkning og rekordjageri, langtekkelige konkurranser av småtopper foran tomme tribuner.

Niels Bukh innvier sit stadion. 72 hold med 2 000 gymnaster bare fra Svendborg amt. Efterpå Bukh selv med sit Gøteborghold, derefter sommerkursets kvinnehold med 140. 15 000 tilskuere hilser henført de praktfulle opvisninger, en åbenba-

ring av skjønhet, glede, kraft. — Noget lignende ved innvielsen av svømmehallen ifjor. Gjennem 37 år har jeg set en utallighet av stevner og opvisninger. Men noget lignende har jeg aldri set. Og — der tilføies: fra festens åpning og til dens slutt ikke en full mann, hverken blandt de tusender av tilreisende eller blandt gymnasterne. Hos oss er det fremdeles altfor mange turnere som skjemmer fest og sak og sig selv ut ved å drikke sig full.

På et stevne i rene bondelandet i Jylland: Se på lederne. De fleste er ganske unge folk, ser ut som de var fra geleddet. Det er de også. Primus inter pares. En bondegutt (eller bondepike) som dem i geleddet. Det er en *delingsfører*.

Gymnastikkinspektøren for Danmark, direktøren for statens gymnastikkskole, K. A. Knudsen uttalte til mig ifjor: *Det er delingsførerne som bærer den danske gymnastikk.*

Ikke enhver kan bli delingsfører; hans legemlige og åndelige utvikling skal helst rake over det almindelige. Han skal ha kallet i sig.

Delingsførerne utdannes ved en del av folkehøiskolene. Dessuten er der gymnastikkhøiskoler (Hadslev — Ollerup — Snoghøi) for delingsførere, men også ved disse er halvdelen av dagen viet almindelig høiskoleundervisning. Delingsførerne får 16—20 optil 24 t. uken for sig selv (menn: novbr.—mars, kvinner: mai—juli), i gymnastikk, idrett, lek, anatomi og instruksjonsøvelse. Dessuten repetisjonskurser på 4—5 uker, 10 dager, 6 dager. Innenfor hvert amt flere 2-dages møter hvor delingsførerne drøfter sine anliggender, sit arbeide, holder propagandaopvisninger og tilslut en liten fest. De har en landsorganisasjon og sitt eget organ «Ungdom og idrett».

Der utdannes årlig 5—600 delingsførere.

Så har man forklaringen på hvorfor gymnastikken i bondelandet Danmark står som den står.

Gjennem delingsførerinstitusjonen er gymnastikksaken en gren av det kulturabeide som har sit utspring fra folkehøiskolen.

Jeg tror ikke at hverken gren eller tre vil stå sig på at grenen sages fra.

De norske ungdomsskoler kunde, om de vilde, bli landsbygdens centraler for gymnastikken, en påkrevet norsk kulturop-

gave likeså viktig som nogen annen. — Var der så i hver bygd en Herman Lunde!

Her skal jeg ikke gå nærmere inn på saken som arbeidsopgave for ungdomsskolen. Jeg har skrevet mer om det i «Skole & Samfund».

*

«Alle gode tanker kan slet ikke dø,
før endnu bedre tanker har spiret av deres frø».

Det er merkelig med *Ling*. Hans geniale system levde innkapslet i Sverige og Norge i 70 år som skolegymnastikk. Først i 1884 kom han over Øresund. I den frivillige gymnastikk fikk han i Norge anvendelse kun i forbindelse med Jahn (svingstang, skranke, ringe, trapes). Ling var den kjedelige nødvendighet vi skulde ha en omgang av hver turnkveld for å bli myke til svingstangen. Det blev og er et turndogme her at på Ling alene kunde ingen turnforening bestå. I Lings fædreland er Vater Jahn tabu, og derfor, mente man i Norge, har den frivillige gymnastikk i Sverige hat så liten tilslutning (inntil 1919), mye mindre enn i Norge. Med andre ord: Jahn var redningen.

Har det norske dogme nogen ret, — og det har det —, hvordan så forklare at der nu i Sverige er 50 000 frivillige gymnaster, og tilveksten øker med eventyrlig fart! At der i Danmark er minst 60 000 som ikke har Jahn behov, Jahn på raskt vigende front.

I Norge en stivnet front. — Men som nytt av året — et forslag om en ny klasse ved de nasjonale stevner, en klasse — uten Jahn.

Det var ikke Ling, men nogen av hans brukere som gjorde systemet sterilt, til en død amulet, til kjedsommelighet for ungdom. Hans system var levende nok, en genial ånds, — med livets lodd i sig: vekst og død, men ikke sterilt.

Der var grospirer og knopper.

Og en dag kom en ny vår over det glemte Ling-ske tre, og nye knopper sprang ut. Den første på Stockholms stadion i 1912 i den finske frk. *Elli Bjørksténs* skjønne gymnastikk.

Utdannet i Sverige i Lings system, nu gymnastikkdirektør med professors rang ved universitetet i Helsingfors. I 1913

kom hun til Danmark, holdt kursus med 50 lærere og 50 lærerinner. Med dette kursus begynner en ny periode, Ling akt II. Jeg tror at Ling om han hadde fått se Elli Bjørksten, vilde ha sagt: Først du har fullt forstått mig. — Nu var endelig skjalden i gymnasten blitt forløst. Hellas gjenopstått på nordisk grunn.

Hun fjerner det stive og stramme fra Lings stillinger, avmilitariserer dem, fjerner det tunge og kantede fra bevegelsene, gir dem rytme og liv og uttryksfullhet. Både stillinger og bevegelser blir uttrykk for det sjælelige; personlig har jeg de gange jeg har sett hennes gymnastikk følt momenter av den som en adoratio, som var jeg i en kirke. Så høit *kan* gymnastikken nå.

Ungdommens fellesskap i gleden ved en slik gymnastikk er av større verdi enn det hygieniske; er i slekt med sangens og musikkens makt til å bære dem frem, høiere frem til det ene, i samstemmig trang til skjønhet, til dåd, til det rene.

Det er naturlig at det var en kvinne som ga gymnastikken denne fornyelse og utvidelse. Også til mannsgymnastikken. Slagordet for den nye gymnastikk blev *frigjorthet,* — et likeverdig mål for mann og kvinne.

Men byr man voksne begynnere, ofte stive og misdannede, en estetisk gymnastikk, preller den virkningsløst av, blir forloren og uekte. I de første år var der slemme ting å se, karikatur, både i manns- og kvinnegymnastikken.

Frelsen kom fra *Niels Bukh.* Bukh var frk. Bjørksténs elev i 1913. Hennes ideer og hennes utførelse av dem gjorde det sterkeste inntrykk på ham. Her så han det høie mål for all gymnastikk. Men snart innså han at med det materiale han hadde å arbeide, måtte der en forberedelse til. Ut fra den tanke skaper han i de følgende år sin *grunngymnastikk.* «Den er et genialt fund», sier K. A. Knudsen, «en kostelig gave til ungdommen. Når Bukh arbeider med sine elever i grunngymnastikk, er det som det stive og krumme, det klossete og keitete flyr fra de unge legemer, som marmorstykkerne flyver for meislen, når kunstneren begynner å hugge kunstverket frem av marmorblokken».

Grunngymnastikken — sier Bukh — er ikke et nyt system, men en ny gymnastisk arbeidsmåte, der, med frihet i valg

av midler, har til mål å bibringe ungdommen legemskultur.[1])
Ved opvisninger ser man ikke grunngymnastikken, men dens resultat, i bevegeligheten, herredømmet, og i skjønheten i både bevegelser og stillinger. —

Mens frk. Bjørkstén har samlet sig om kvinnegymnastikken alene, har Bukh tatt hånd om gymnastikken for både kvinne og mann. Jeg har sett opvisninger i kvinnegymnastikk hvor Bukh har nådd høiderne, også estetisk. Det er det beste bevis for hvad hans grunngymnastikk makter, at han kan nå dit på de tre måneder hans kvinnekurser varer, og med bibehold av den friskhet, den fart og energi som nu engang må være der hvor Bukh dirigerer. De vidunderlige opvisninger frk. Bjørkstén ga i Oslo nu i mai, var med studenter som i 3 års daglig trening forbereder sig til lærerinner i faget. Hadde Vinje sett dem, vilde han ha sagt: det er så vent, det kan meg grøta for det um eg er vaksen kar. Men hadde han sett hvad noen lubne, tungt tømrete bondejenter kan bli til på tre måneder, så hadde Bukh fått en udødelig hymne.

Det har hat mye å si for Bukhs livsgjerning at han er vokset opp i folkelige kretse. Hans foreldre virket ved Vallekilde høiskole i 31 år, selv er han elev av Vallekilde og Askov og av to landbruksskoler. Han har prøvd kropsarbeidet. I noen år sjømann, i 5 år landmann. I samme tid ufortrøden delingsfører, — så statens gymnastikkskole, sykegymnasteksamen, lærerskolen og til sist lærerhøiskolen, med anatomien som hovedfag.

I 1914 leder av en delingsførerflokk på Ollerup høiskole. Det var der han blev Niels Bukh. Og da han blev klar over hvad han var kaldet til, tok han konsekvensen med ubændig energi. Ikke ensende tidernes dårlige tegn, immun overfor mismot og tvil, i tro på sig selv, sit kald og på Danmarks ungdom gikk han på. Nu knekker han halsen, sa alle kloke folk. — Han ligner godt på Fridtjof Nansen.

Fram enten vinden er med eller mot.

I Ollerup på Fyn reiste Bukh i 1920 sin egen gymnastikkhøiskole. Hans forhåpninger om ungdommen slo ikke feil. Han bygde stort, men måtte snart utvide. Han utdanner nu

---

[1]) Se N. Bukh: Primitiv gymnastikk.

inntil 180 menn og 180 kvinner til delingsførere, eller godt halvparten av hvert års produksjon kommer nu fra Bukh. Stadig flere tusinder av Danmarks gymnaster er under hans delingsførere. I mannsgymnastikken står Danmark snart helt i Bukhs tegn. Kvinnene deler han med Bjørkstén, men uten strid.

Gullsmedene klager. Mindre omsetning av pokaler og medaljer. Og rent faretruende blir det for dem når Bukh realiserer sin neste store idé: Den mannlige delingsfører vil hevde sin plass overfor det fordervelige konkurransevesen og sportsklubbenes medaljejakt, som fra byene søker å bre sig utover landet, og han vil streve efter at han kan lede ballspillet og de frie idretter likeså godt som gymnastikken, så hele denne del av ungdomsarbeidet holdes i det rette spor.

Det blir virkelig trist for gullsmedene.

Idretten inn i samme spor som gymnastikken, det er Bukhs mål.

I 1923 var hans *stadion* ferdig, gamle elevers storstilte verk, en idrettspark på 16 mål.

I juli 1926 satte Bukh kronen på sitt verk med *svømmehallen,* Danmarks første. Atter strømmet tusinder til, for å se svømmehallen og den nu helt ferdige høiskole, et Nordens Olympia. De store vakre bygninger, med de rene, rolige linjer, det skjønne stadion, parken, havene, alt plasert og stemt sammen i en harmoni som taler høit om byggherrens og arkitektens vilje og evne til samarbeide. Ideelt praktisk anlagt, ideelt vakkert. Det stemmer det at det som er fullkomment for sitt øiemed, det låner skjønheten sin linje, sin form, sin fortryllelse til. — Det hele er en vidunderlig ramme om ungdom, arbeid, fest.

Hvad den siste erhvervelse, svømmehallen er verd i forbindelse med en gymnastikkskole, behøver her ingen påvisning. Efter gymnastikktimen ut under dusjene og i fotkummene, og så inn i svømmehallen for å øve svømning, dukning, livredning, stup.

Ungdommens aktive interesse for Bukhs arbeide viste sig også da svømmehallen skulde til. Gamle elever utførte alt beton- og jordarbeide, gymnastikkholdene ved skolen og hans delingsførere ute i landet tjente inn ved opvisninger 51 000 kr.

Det er ungdommen selv, sier Bukh, som har gitt ham den vesentligste hjelp til å nå målet: å reise en høiskole hvor ungdommen kan få sitt legeme kultivert så vel som sin ånd. En skole hvorfra hvert år hundrevis av ivrige delingsførere drar ut som apostler for dens kulturmisjon.

Virkningen av den spores allerede, også langt utenfor Danmark. Den er verdenskjent, søkt av ungdom og ungdomsledere fra mange land. Den må kunne bli til hjelp også for den renessanse som Norge har til gode, ved å gi oss de impulser vi i høi grad trenger til.

Ta goten under tukt
retled hans frie flukt
hold igjen på kraften, den rebelske!

Ku ei det sterke mod,
kjøl ei det varme blod,
lær ham blot hvad der er verd å elske!

Hostrup.

Kløfta, Romerike.

Jon Sørensen.

EVANGELISK SKRIFTE

TALE VED AFTENMØTE I JOHANNESKIRKEN, BERGEN.

Av sogneprest TH. DAHL.

Der er mange religiøse spørsmaal av større eller mindre betydning. Og vi taler om mennesker som er religiøst interesseret. Og det er naturligvis bra. Ulykken er bare den at en del mennesker er mest interesseret for religiøse stridsspørsmaal, som litet fremmer det religiøse liv.

Det dypeste og mest *personlige* religiøse spørsmål er det som i sin tid bevæget Luther saa sterkt: *Hvorledes faar jeg en naadig Gud?* Hvorledes skal jeg finde Gud som *min* Gud? Eller — hvad der blir det samme — hvorledes kan jeg bli viss paa mine synders forladelse?

Det ligger utenfor min opgave idag at gi en historisk skildring av hvorledes Luther kjæmpet sig frem til klarhet. Jeg bare minder om det som er kjendt, at Luther tilsidst fandt svaret i evangeliet om Guds naade, at vi i Kristus *har* en naadig Gud, uten nogen vor fortjeneste eller gjerning. Ved ordet faar den troende den Hellige Aand som forvisser om syndernes forladelse.

Og jeg nævner at det er en historisk kjendsgjerning at Luther ikke blev hjulpet til fred ved sin kirkes skriftemaal. Sandsynligvis har romerkirkens skriftemaal før og nu hjulpet mange mennesker. Men det hjalp ikke Luther.

Jeg vil ikke tale polemisk mot romerkirkens skriftemaal, men jeg vil la Luther selv tale positivt byggende ord om skriftemaalets og absolusjonens værdi, og da kan jeg ikke undgaa ogsaa at citere ord som er polemiske mot romerkirken.

Aller først meddeler jeg disse historiske oplysninger: Endnu i slutningen av oldkirken var det private skriftemaal en *fri* sak. Men det bekjendte lateranmøte i 1215 gjorde det til pligt for enhver voksen mindst én gang aarlig at skrifte for sin sogneprest og gjøre bod. *Alle* større synder, dødssynderne, maatte bekjendes.

Reformatorerne reiste bestemt motstand mot denne tyranniske tvang. De mente skriftemaalet skulde være til hjælp og trøst, og det maa være en *fri* sak om man vil gaa til skrifte.

La mig av Luthers prækener først citere disse ord av hans præken om skriftemaalet og sakramentet: I Skriften tales der om tre slags skriftemaal:

1) Det skriftemaal som avlægges for Gud, som vi har et eksempel paa i den 32te salme. Dette skriftemaal er saa høist fornødent at det intet øieblik maa forsømmes, men netop utgjør den kristnes hele liv, saa at han uophørlig priser Guds naade og forkaster sit eget levnet for Guds øine. Du maa fordømme dig selv, saa du forekommer Gud. (Jeg minder i parentes om Paulus' ord i I. Kor. II, hvor han taler om nadverden: «Dersom vi dømte os selv, da blev vi ikke dømte»). Dette er troens skriftemaal.

2) Det andet skriftemaal sker for vor næste og er kjærlighetens skriftemaal. (En av Luthers hovedtanker er denne: Troen vender sig opad mot Gud for at ta imot naade, kjærligheten vender sig utad mot næsten for at gi og gavne.) Luther minder her om Jesu ord i Bjergprækenen, Matt. 5,23, og siger: Man maa tilgi sin bror og be om tilgivelse, før man gaar til alters. Ja, uten det maa man ikke komme frem for Gud. Er ikke denne frugt tilstede, saa er heller ikke troen og det første skriftemaal retskaffent.

3) Det tredje skriftemaal er det som paven har paabudt og bestaar deri, at man hemmelig, i prestens ører, opregner sine enkelte synder. Dette er ikke befalet av Gud, men paven har tvunget folk dertil. Samvittigheterne er blit jaget og plaget, saa det har været en jammer og nød uten like. — Gud tvinger dig ikke til noget skriftemaal, hvis du ikke selv har lyst til det og begjærer absolusjonen. — Dog er det hemmelige skriftemaal tilraadelig og godt av følgende grund: Naar jeg præker syndernes forladelse, præker jeg det rette evangelium. Vil nogen sige: Jeg vil ikke skrifte, saa var det det samme som om han vilde sige: Jeg vil ikke høre nogen præken. — Naar du derfor gaar til skrifte, skal du ikke saa meget gi agt paa din bekjendelse som paa prestens ord. Agt ikke meget paa hvad *du* gjør, paa din bekjendelse, men agt nøie paa det presten siger, at han *i Guds sted* forkynder dig syn-

dernes forladelse. — Det er like meget om han er prest eller en anden kristen. Ordet han taler, er ikke hans, men Guds ord. — I skriftemaalet har du ogsaa som i sakramentet den fordel, at ordet blir rettet til din person især. I prækenen kan du ikke gripe det saa fast som her, hvor det angaar dig alene. — Her kan jeg aabenbare og klage for min bror, hvad der ligger mig paa hjerte, og jeg kan faa raad, hjælp og trøst. Og om man ikke nødvendig maa skrifte, før man gaar til alters, saa skal man ikke foragte det. Du kan aldrig høre Guds ord for meget, aldrig prente det dypt nok i dit hjerte. Derfor skal du agte absolusjonen høiere end skriftemaalet, og ikke med dit skriftemaal gjøre en god gjerning. *Ordet skal du gripe i tro.* Og kan du ikke tro, saa klag ogsaa det for din bror! Ti for hvem vil du klage din mangel uten for Gud? Men hvor kan du finde ham uten i din bror? — De synder som nager dig mest og hvormed din samvittighet er besværet, dem skal du bekjende for din bror. Du behøver ikke at opregne alle synder. Ti skriftemaalet skal være kort. Om du glemmer nogen synder, saa er de dig dog forladte. Absolusjonen er en fri præken som forkynder dig at Gud er dig naadig.

I prækenen paa 3dje paaskedag taler Luther om nødvendigheten av at bekjende arvesynden og hjertets indre urenhet, altsaa hele sin syndighet, — ikke opdigtede synder. «Naar man begjærer absolusjon, naar man erklærer sig skyldig og bekjender at man er synder, er det en tilstrækkelig syndsbekjendelse». — «Derfor priser og beholder vi skriftemaalet, ikke for dets egen skyld, men for absolusjonens skyld. Det er det gyldne klenodie».

I prækenen paa 13de søndag efter trefoldighet taler Luther om at «bli fri for skriftemaalets angst og pine og pavens øvrige tyranni».

I prækenen paa 22de søndag efter trefoldighet heter det: «Naar man i skriftestolen pinte vore samvittigheter, saa gjorde vi alt hvad man paala os. De arme mennesker løp hen og plaget sig, forat de kunde bli sine synder kvit. Men det vilde dog ikke hjælpe».

I prækenen paa 1ste søndag efter paaske heter det: «Skal absolusjonen være sand og kraftig, saa maa den utgaa fra

Kristi befaling og lyde saa: «Jeg tilsiger dig dine synders forladelse, ikke i mit eller i nogen helgens navn, eller for nogen menneskelig fortjenestes skyld, men i *Kristi* navn og efter hans befaling, saa du skal tro at du hører Kristi ord. — Gud utøver magten til at forlate synder gjennem det utvortes embede. Dette ord (nemlig ordet: Likesom Faderen har utsendt mig, sender ogsaa jeg eder, Johs. 20,21) er ikke alene sagt til dem som er prædikanter eller kirkens tjenere, men ogsaa til alle kristne. Enhver kan trøste den anden i dødsnød eller hvor det ellers er nødvendig, og uttale absolusjonen. I nødsfald skal enhver kristen trøste sin næste paa Kristi vegne og i hans navn forlate synder. Derfor bør enhver kristen, naar Djævelen anfegter ham, ikke længe gaa og bites med ham og være alene, men han skal gaa hen til eller la kalde til sig sin sjælesørger eller en anden god ven, klage sin nød for ham og begjære trøst og raad av ham. Naar han saa intet andet søker end din sjæls salighet, saa er du skyldig at tro ham, og det som om Kristus selv stod her, la haanden paa dig og uttalte absolusjonen over dig. Ti Kristus har indviet os alle til prester, forat den ene skal forkynde den anden syndernes forladelse».

Luther tar altsaa avstand fra romerkirkens tanke om en særlig prestemagt, saa ingen andre end presterne kan absolvere, men tillægger dog presteembedet stor betydning. Ordinært og normalt skal presten trøste og absolvere den anfegtede synder. Men er der ingen prest forhaanden, eller har den anfegtede kanske mere tillid til en anden kristen ven eller bror, saa kan enhver kristen trøste og forkynde syndernes forladelse.

Av Luthers prækener skal endnu nævnes et ord fra prækenen paa de hellige apostler Petri og Pauli dag: «Nøglemagtens hjælp beror ikke paa presterne som prester, men alene paa de syndige og ængstede samvittigheter, som tar imot naade ved troen, saa at hjertet stilles tilfreds og fatter tillid til Gud». — I overensstemmelse dermed heter det i den danske kirkes ritual av 1912: «Saa sandt I av hjertet angrer eders synder, tilsiger jeg dig o.s.v.». Om vi i vor kirke ikke uttaler disse ord, saa er jo angeren altid forutsætningen for at absolusjonens ord kan bli virkekraftige.

Endelig nævner jeg et sidste ord av Luther: «Om privatskriftemaalet var skjult tusen mil under jorden, maatte vi dog atter grave det op».

Det er altsaa saa langt fra at Luther ringeagtet privatskriftemaalet. Han forkastet bare romerkirkens *tvang* og den forkjærte ting at man skulde regne op *alle* sine synder for at faa tilgivelse. I den lutherske kirke bør vi derfor være glad for vor *evangeliske frihet*, at vi ikke tvinges til skriftemaal. Endnu i vore dage kan man i katolske lande høre mennesker som utvortes staar i kirken sige: Vi maa gaa til skrifte, for ellers kan kirken ødelægge os økonomisk og socialt. Men hvor værdiløst og hvor litet religiøst er ikke et slikt nødtvungent skriftemaal!

Det vemodige for os evangeliske er bare det, at friheten altfor meget har gjort en ende paa privatskriftemaalet først, og siden paa det felles skriftemaal vi har hat før nadverden. Vi erkjender vel alle at det er rigtig at vi har løsnet baandene, saa det nu staar folk frit for at gaa til alters uten at gaa til skrifte og uten paa forhaand at indtegne sig til alters.

Man kan jo godt ha trang til at gaa til alters for at styrkes ved nadverden uten at føle trang til absolusjon. Men saa sandt der er mange mennesker som har vanskelig for at bli visse paa sine synders forladelse, og saa sandt der er anfegtede sjæle, saa burde de prøve at gaa til skrifte og absolusjon og faa høre disse ord til hver enkelt: alle dine synders naadige forladelse. Det kunde bli de anfegtede og tvilende til hjælp.

La mig her indskyte et ord særlig til de radiolyttere som iaften hører mine ord. Vi er vistnok alle enige om at det for mange syke, tunghørte som ikke kan høre i kirken, og for andre som ikke kan komme til kirken, er en stor velsignelse at gudstjenester med prækener nu kan bli kringkastet, og vi kan ikke tænke os at slutte med det.

Men gjerne siger jeg til dem som kan gaa i kirke og høre der, særlig til dem som har pleiet gaa i kirke: Sit ikke stadig hjemme for at lytte til en radio-præken istedenfor at gaa i kirke. Menigheten taper ved at din plads blir tom, og du taper selv noget. Særlig kan du jo ikke faa de høieste værdier som kirken bringer dig, og som jeg taler om iaften, abso-

lusjonen og nadverden, gjennem radio. Vil du høre de løsende ord, sagt til dig personlig, og vil du nyte Herrens nadverd, da maa du komme til kirke.

Og kan du ikke komme til kirke, saa vær ikke bange for at bry presten! Det er hans kjæreste gjerning at gaa til d syke og meddele dem nadverden og uttale avløsningens ord over dem.

La mig slutte med at citere et ord av den danske katolik, digteren Johannes Jørgensen. For mange aar siden har han i en av sine bøker skrevet disse ord: «Den katolske kirke har bygget skriftestole, den protestantiske kirke har bygget sindssykeasyler». Jeg vil derom sige: Der tør være en kjerne av sandhet i det, selv om ordet indeholder en stor overdrivelse. Ti sikkert er der sindssykeasyler ogsaa i katolske lande. Men det er rigtig nok at et ærlig skriftemaal og kyndig religiøs veiledning og trøst kan bli til hjælp for mennesker som av samvittighetsnag er drevet til sindssygdommens grænse.

Jeg har selv for mange aar siden paa en nu avdød mand set et merkelig og meget tydelig eksempel paa det. Den da unge mand hadde stjaalet femti kroner for at faa nye klær. Men samvittigheten naget og plaget ham ilde. Vi som omgav ham, la merke til at han holdt paa at bli sindssyk. Han blev udygtig til arbeide og gik sky omkring. Endelig en dag aapnet han sig for mig. Jeg skrev straks til den bestjaalne og bad om henstand med tilbakebetaling. Vi fik et venlig svar at vedkomende strøk hele gjelden, og den unge mand blev paa kort tid synlig forvandlet, fik fred i sin sjæl, gjenoptok sit arbeide og levet til sin død som en frimodig og lykkelig kristen.

Og jeg har hørt en nu avdød, ældre norsk prest fortelle om en tjenestepike som en gang hadde stjaalet to kroner, og siden i aarevis ikke kunde faa fred, før hun hadde bekjendt sit tyveri for presten og gjennem ham for den bestjaalne.

Der er megen sjælesørgervisdom i Jakobs ord: Bekjend overtrædelserne for hverandre, og bed for hverandre at I kan bli lægte!

Jeg vil ikke negte muligheten av at folk kan bli sindssyke ved en uforstandig religiøs paavirkning, hvis man paa møte aften efter aften, eller nat efter nat, truer med dommedag

og Helvedes evige pine. Men sikkert er det at evangelisk kristendom ved at forkynde Guds naade i Kristus og gi et av samvittighetsnag forpint menneske fred, snarere frir et menneske fra en truende sindssygdom. Der er større sandhet i det, om vi siger at religion frelser mennesker fra sindssygdom, om end vi siger at mennesker blir sindssyke av religiøs paavirkning.

Maatte vi da takke Gud for den evangeliske kirkes frihet, men ogsaa forstaa hvorledes skriftemaalet og absolusjonen kan bli til rik velsignelse for den som gaar med en besværet samvittighet.

Den katolske kirke har talt om bodens sakrament som bestaaende av disse tre ting: angeren eller hjertets sønderknuselse, mundens bekjendelse for presten, skriftefaderen, og fyldestgjørelse ved gode gjerninger efter prestens anvisning. La os vurdere det evangeliske skriftemaal, hvor vegten lægges paa *angeren og troen*, som griper Guds naade i avløsningens ord!

DEN OMSTRIDTE REVISION

AF «COMMON PRAYER BOOK»

Den foreslaaede revision af den engelske kirkes prayer book har vakt den voldsomste ophidselse indenfor den engelske kirkeverden. Fra flere sider har man truet med skisma, slet saa galt gaar det dog næppe. Men kampen er alvorlig nok; thi bag de mange smaastridigheder om dragter og ceremonier skjuler den højkirkelige retnings trang sig, nemlig til ogsaa ceremonielt at fremhæve sin sakramentale karakter.

Saadan set er det maaske den alvorligste begivenhed, Englands kirke har mødt i de sidste 200 aar. Den prayer book, der nu bruges, skriver sig fra 1662. Den har følgelig saa at sige uden forandringer været i brug i 265 aar. Men prayer book fra 1662 bygger atter paa en fra 1552 og forskellen mellem de to er meget ringe. Man kan da sige, at den prayer book England har, har det haft i hovedtrækkene i næsten 400 aar. Paa den ene side er der derved skabt en tradition, der har gjort netop denne prayer book til noget helligt for store dele af det engelske folk, samtidig med at den er blevet et saa værdifuldt litterært indslag i det engelske sprog — et kulturdokument. Paa den anden side er det vel netop en af de stærkeste tilskyndelser til revisionen, at prayer book *maa* tilpasses til nutiden. Det havde maaske været bedre om disse ændringer var blevet forelagt gradvis, og ikke med eet slag.

Den revision, der nu forelægges, er dog ikke et værk fra igaar, men resultatet af over 20 aars omhyggeligt kommissionsarbejde og der kunde nævnes flere navne indenfor den engelske kirke, der stod bag dette arbejde. Ingen har vel større fortjeneste end biskop Gibson.

Det er som vi sagde før, den højkirkelige bevægelse, der har drevet paa med revisionen gennem sine førere som biskopperne Gore og Ingram. Den har sit udspring i Oxford-bevægelsen — kendt bl. a. i nutiden ved sin stærke sociale interesse —;

tidligt tilsidesatte mange af dens folk talrige forordninger i prayer book. Og den forfølgelse, de led, gjorde dem kun populære og formaaede ikke at dæmme op. Det hele nærmede sig chaos. Kirkens øverste styre forstod, at der maatte gribes ind.

Men først da Englands kirke fik sin egen forfatning — ved skabelsen af «kirkemødet» 1920 — kom der fart i revisionen. Forslagene passerede kirkemødets to underhuse: præsternes og lægmændenes, og den 7. februar i aar kunde de to ærkebisper give besked om «overhusets» — bispernes — stilling. Dermed er sagen dog ikke afgjort, man indhenter nu de forskellige convocationers meninger — og der har allerede flere steder været stærk opposition — i juli træder hele «church assembly» sammen, og derpaa har parlamentet det afgørende ord: nej eller ja. Og da underhuset er stærkt protestantisk præget, kan der udmærket komme vanskeligheder.

Hovedmotivet for revisionen har været paany at skabe enhed i kirken, at bremse vildskuddene, men samtidig legalisere en hel del former, der hidtil ikke har været officielt anerkendte. De engelske bisper erklærer, at de paa deres visitationsrejser meget sjælden overværer nogen gudstjeneste, hvor man virkelig følger den nugældende prayer book — og det endda i bispens nærværelse. Selv de ivrigste evangeliske modstandere ønskede i virkeligheden ogsaa en revision — en yderligere fjernelse af det katolske element.

Den nye prayer book tilstræber for det første en forkortelse af gudstjenesten paa mange punkter; det andet ledende synspunkt har været ønsket om at bringe den i harmoni med nutidens tænkemaade. Dette gælder paa den ene side fjernelsen af en række gammel-testamentlige udtryk, som nu ikke virker opbyggelige mere, og paa den anden side — hvad der straks er farligere — fjernelsen af en række «oldfashioned» udtryksmaader. Der kan jo netop ved disse, som vi kender dem fra vore salmer, være noget aandeligt betagende for nutidsmennesker. Samtidig maa man indrømme at har nutidens jævne englændere svært ved at forstaa Shakespeares engelsk, gælder det ogsaa prayer books.

Det tredje synspunkt har været ønsket om at berige prayer book, særlig ønsket om nye bønner. Nye ting man vil bede

Gud om. Dette mener bisperne at have kunnet konstatere gennem de talrige anmodninger om særlige gudstjenester, særlige bønner o. s. v.

Det fjerde synspunkt jeg særlig vil fremhæve, er vigtigt, fordi det her er ikke saa meget er anglo-katolikkerne, man er kommet i møde, som modernisterne. De to parters meninger findes i deres respektive forslag til revisionen, højkirkens i den saakaldte «grønne bog» og den mere liberalt farvede gruppes i «den graa bog», der hovedsagelig skyldes den energiske biskop af Manchester, dr. Temple. Det er væsentlig den graa bogs synspunkter, der her er lagt til grund. Man tilsigter at fjerne alt, hvad der synes direkte at stride mod hvad moderne naturvidenskab og historisk kritik har lært os og i det hele tilpasse gudstjenesten efter det moderne liv. Hele den sociale og samfundsmæssige side af kristendommen er langt stærkere fremme end før. Guds kongeherredømme fortolkes ikke blot eskatologisk, men ogsaa som et rige, der skal bygges her paa jorden. Folkets hele velfærd, de internationale spørgsmaal, krig og fred, konflikten mellem arbejde og kapital, alle disse ting er taget med.

Gjaldt det fjerde synspunkt væsentlig den liberale retning, gælder det femte atter den katolske. Hele denne fløj kræver mere af det *historiske* ɔ: det katolske — i flere tilfælde at gudstjenesten nærmes til den romersk katolske, saaledes som det tolkes i den «grønne bog». Der har staaet stærke brydninger om dette synspunkt, dog er man nogenlunde enedes om, at tiden kræver mere ceremoniel i gudstjenesten, mere farve, rigere ritus, dette gælder navnlig — og her er kærnen, som vi skal vende tilbage til — *sakramenterne.*

Jevnsides med disse fem synspunkter er der gaaet et brændende ønske om *orden* og disciplin. Ønske om at forme det saadan at der skabes mulighed for at fastslaa, hvad der er direkte i strid med den anglikanske tradition og samtidig give alt hvad loyale anglikanere kunde ønske, rum indenfor kirken.

Der rejste sig straks ved revisionen det store spørgsmaal: skulde den nye prayer book definitivt afløse den gamle, eller skulde den gamle tillades jævnsides de nye?

«The House of Clergy» krævede en ny bog, men at den gamle stadig kunde anvendes, medens «House of Laity» krævede een

bog, som saa skulde indeholde alle variationer for at ikke lægfolket skulde være nødt til at have to prayer books, naar de gik i kirke. Det var et vanskeligt spørgsmaal for bisperne at afgøre: de har, med risiko for at bogen blev vel omfangsrig, skabt *een bog*, der omfatter baade den gamle prayer book og alle ændringer. Man haaber saa, at det ved brug i praksis lader sig konstatere, om man kan forkorte bogen noget.

Det brændende punkt i revisionen er *nadverliturgien*. Allerede i lang tid har mange anglo-katolske præster stærkt katoliseret altergangsgudstjenesten bl. a. ved højtidelig opbevaring (reservation) af de indviede nadverelementer — springet fra dette og til den katolske tilbedelse af disse er ikke stort.

Reglene m. h. t. reservationen lyder:

1. Kommunion direkte fra alteret.

Naar den hellige nadver ikke værdigt og uden alt for stort besvær kan celebreres privat og der er syge i sognet der ønsker nadveren samme dag, skal præsten have lov til paa enhver dag hvor der er altergang at sætte noget af det indviede brød og vin til side ved gudstjenesten til den syge. Saa snart gudstjenesten er endt, skal han med saa lidt tøven som muligt begive sig til den syge og meddele ham nadveren.

2. Tillades «perpetual reservation» (stadig opbevaring af indviede elementer), men kun under særlige forhold. Saafremt der er særlig trang tilstede kan præsten med bispens tilladelse reservere saa meget af de indviede elementer, som der er brug for.

Reservation er kun tilladt til brug ved syges communion. Det maa ikke finde nogen gudstjeneste eller ceremoni sted m. h. t. de reserverede elementer. De nærmere enkeltheder skal bisperne iøvrigt fastslaa. Revisionen er i virkeligheden, forekommer det mig, præget af maadehold, den fastholder den protestantiske nadveropfattelse, modsat den katolske transsubstantiation, selv om forordningene tillader en meget fri fortolkning. Reservationen angribes paa det voldsomste fra yderliggaaende protestantisk og yderliggaaende katolsk side. Der er dem, der skarpt hævder at enhver form for reservation overhovedet burde forbydes. Heroverfor fremhæves det praktisk umulige i dette standpunkt. Det er nødvendigt i sogne hvor der er et stort antal syge kommunikanter, enten folk der er regel-

mæssige altergæster eller som ønsker at faa nadveren ved paaske eller andre store festdage. Præsten kan ikke overkomme at celebrere særskilt for 30 el. 40 syge mennesker. Det gælder ogsaa for saadanne syge eller døende mennesker, der ikke kan taale gudstjenesten og dog ønsker at modtage communionen. Bag ved ligger hele den bevægelse, der har gjort at en betydelig fløj indenfor Church of England med aarene er blevet langt mere sakramentale end de var før. Og bruges reservationen kun paa den maade kan der henpeges paa at den syge som ikke er nærværende, er aandelig forenet med de nærværende.

Givet er det dog, at mange ønsker denne synlige reservation af communionen til de syge ud fra helt andre motiver, men bisperne har ikke ment at kunne tage hensyn til dette ved at forbyde reservationen. Samtidig vender bisperne sig som nævnt skarpt mod tilbedelsen af Kristus som nærværende i selve nadverelementerne, hvorvel han er nærværende under hele gudstjenesten efter sit ord. Den lille næsten romersk-katolske fløj har ønsket at gaa videre, har ønsket «perpetual reservation» for tilbedelsens skyld. Denne tilbedelse polemiserer bisperne mod: de fastholder tilbedelsen af Kristus, ikke som den, der er nærværende i gaverne, men som den, der giver dem til os. Her mener Church of England at være bæreren af den egentlige ældgamle katolske tradition. Og der er fra flere af bispernes side skarpt blevet betonet, at de, der ønsker at assimilere sig med den romerske messe, handlede ukatolsk. Den reviderede Canon var en revision af den anglikanske ritus, ikke en efterligning af den romerske, og krævede enhver ægte anglikaners loyale anerkendelse. Samtidig er det truende blevet tilføjet fra den protestantiske bispefløjs side, at det engelske folk ganske vist var taalmodigt og længe havde baaret over med nogle af anglo-katolikernes ekstravagancer — men der var en grænse for dets taalmodighed. Saafremt en lille fløj af præster nu ikke kunde finde sig til rette indenfor de vidtgaaende indrømmelser, der var blevet dem til del, vilde der sikkert indtræde en alvorlig reaktion.

Revisionen indfører i det hele et nyt altergangsritual, idet der samtidig gives tilladelse til at beholde den gamle. Bag ved ligger en fornyet pointering af, at Church of England

baade tager afstand fra Irvingianismen og transsubstantiationslæren Igennem den saakaldte Epiklesis: Paakaldelse af den hellige aand, giver man udtryk for, at der ikke er tale om en mekanisk, næsten magisk fortolkning, som om der skede noget særligt ved at en præst nævnede en formular, nej, det sker gennem anraabelse af Gud gennem den hellige aand om at han vil give os sine gaver. Denne Epiklesis har ellers som flere af de andre bønner været genstand for voldsomme angreb med beskyldninger for at ville romanisere. Skal man tale om paavirkning, er paavirkningen fra de østlige kirker — særlig de ældste — tydelig, en række gamle bønner er draget frem paany herfra.

Endelig forordner den nye prayer book, som det er skik i den danske kirke, at præsten ved den hellige communion skal bære en særlig messedragt. Disse særlige messedragter havde allerede længe inden revisionen fundet indpas i mange menigheder. Med menighedens samtykke bar præsterne saaledes i et enkelt bispedømme, Gloucester, messedragter i 70 eller 80 kirker. Der var to former for messedragter, der begge havde fundet vid udbredelse. For fredens og ordenens skyld har bisperne nu ment at burde autorisere brugen af disse dragter, hvor menigheden ønskede det, skønt flere af bisperne i virkeligheden var mod dragterne og ikke ønskede at bære dem selv. De anerkender dog den menneskelige trang til mere farvede dragter, til mere fest, varme og lys i det hele over gudstjenesten. Den anglo-katolske bevægelse har naturligvis her ført an.

Det er en karakteristisk ting ved den nye prayer book, at den ganske vist autoriserer en række ting, hvis lovlighed under den gamle prayer book var noget tvivlsomme, men den forbyder samtidig deres indførelse — med mindre de har folkets samtykke. Ønsker en præst f. eks. at indføre messedragterne, kan han ikke gøre det uten samtykke af menighedens raad. Gør han det alligevel, kan raadet appellere til bispen, som saa har den endelige afgørelse og skønner over, om raadet i den givne situation repræsenterer flertallet af menigheden. Omvendt hvis menigheden ønsker en forandring og præsten ikke gør det, kan de atter appellere til bispen, men

denne kan ikke beordre præsten til at gøre en forandring, han ikke ønsker. Man har saaledes ønsket saa vidt muligt at tage hensyn til samvittighederne, at ingen præst takket være den nye bog skulde tvinges til andet, end hvad han havde aflagt ordinationsløfte paa. Revisionen tilsigter stærkere end før at gøre gældende, at gudstjenesterne er noget der baade vedkommer præst og menighed. Præsten er vel menighedens fører, men hans opgave er «to lead and not to drive». Samtidig tages der — nemlig ved bispens indgriben — hensyn til minoriteterne rundt om i sognene.

Foruden det altoverskyggende stridspunkt: nadveren, griber revisionen ind paa en række omraader. Den skaber alternative former for daab og konfirmation, (som ved nadveren). Flere af bisperne og mange af lægfolket har været mod disse alternative former, men er gaaet med af loyalitetsgrunde, i det stilfærdige haab, at den nye prayer book hurtig vil trænge igennem.

Den nye form for barnedaab tilsigter at gøre det hele kortere, klarere og mere forstaaeligt. I modsætning til tidligere foregaar hele daabshandlingen nu staaende, trosbekendelsen fremsiges sammen af præsten og «gud-forældrene». Ogsaa den nye form for konfirmation tilsigter i det væsentlige en forkortelse.

Ogsaa vielsesgudstjenesten er blevet helt fornyet, og her staar der en hel del kampe. Det tilsigtes at bringe det hele mere i kontakt med det moderne livs tanker og følelser. En række af de gammeltestamentlige ord er derfor blevet fjernet. Vigtigst af alt er det, at man har anerkendt kvindens fulde ligeberettigelse med manden gennem udeladelse af ordet «adlyde».

Ogsaa begravelsesritualet er blevet revideret uden at det afgiver stof til særlige kampe. M. h. t. til præsteordinationen er der kun faa, men meget vigtige forandringer. Præsteløftet ændres (jvf. art. om biskop Gore). Medens præsterne tidligere blev spurgt: «Tror du fuldt og fast paa alle det nye og gamle testamentes kanoniske bøger?», hvor mange ærlige samvittigheder havde ondt ved at svare ja, ændres spørgsmaalet til: Tror du fuldt og fast alle det gamle og nye testamentes kanoniske skrifter, saadan som de er givet af Gud for at meddele

os stykkevis og paa forskellig maade hans egen aabenbaring, fuldbyrdet i vor Herre Jesus Kristus?

Enhver kan se den uhyre forskel, og, mange af os vil sige forbedring, der ligger heri.

Pladsen tillader ikke, at vi gaar stort mere i detaljer, men der er dog et meget vigtigt omraade, vi endnu maa berøre, fordi det er et kampomraade: *Bønnerne for de døde.* Englands bisper hævder, at vanskelighederne ved antagelse af saadanne ikke er nær saa store som for faa aar siden. Siden krigen er det blevet udbredt sædvane at mindes de døde i bønnen. Selv mange af dem, der kalder sig evangeliske, har anvendt disse og mærket at de svarede til et virkeligt følt savn. Argumentationen er i hovedsagen den: Bønnen for de i *troen* hensovede er ikke noget nyt, men daterer sig fra kirkens ældste dage. Den er helt uafhængig af troen paa skærsilden, men bygger derimod paa den tro at de hensovede er i en tilstand af «spiritual progress» og derfor stadig har brug for bønnens hjælp i det liv, der skal komme, og at vor frelse kommer til os som et guddommeligt svar paa *hele kirkens bønner:* d. v. s. gennem vore bønner for de afdøde og *deres bønner for os.* Derigennem forenedes de hellige til eet fællesskab.

Endelig maa nævnes at kirkens gamle bekendelser f. eks. det athanasianske symbol, officielt optages. Lambethconferencen i 1920 fastslog, at genforeningen af alle kirker kun kunde ske ved antagelse af de ældste bekendelser.

Denne tanke om den kristne «Reunion» har i virkeligheden spillet en ikke ringe rolle ved forhandlingerne. Den engelske kirke ser sig jo netop her af Gud udpeget til en særlig opgave, idet den har det sande katolske præg. Thi, argumenterer det store midtsamlende parti inden den engelske kirke, paa hvilken basis vil det være muligt for kristne engang at mødes? Det maa være paa en basis, som er historisk (katolsk), evangelisk og harmonerende med moderne tænkning. Det er noget saadant, flertallet af Englands bisper har tilstræbt ved revisionen: det har været deres ønske at gøre den mere katolsk end dens forgænger, mere evangelisk, mere moderne, alt i overensstemmelse med Church of Englands traditioner. Den tilsigter or-

den ud af chaos, simplere og mere opbyggende gudstjenester, og samtidig rigere.

Londons biskop Ingram er lige vendt hjem fra en verdensrejse paa 9 maaneder og har straks med en store tale kastet sig ind i kampen for den nye prayer book. Han er en af dem, der fra protestantisk side har været udsat for de skarpeste angreb paa grund af den tolerance, han ydede yderliggaaende anglo-katolikker. Paa sin klare — noget for klare — maade summerer han stillingen op:

Overfor det evangeliske standpunkt og de indvendinger, der her fremkom, vil han først og fremmest minde om, at de ikke var bundet til at bruge den nye prayer book. Iøvrigt vilde han m. h. t. disse klager minde om 6 ting: 1) at de havde Ærkebispen af Canterburys hele autoritet for, at der i revisionen ikke skjulte sig nogen ændring af læren. 2) at skriften ingenlunde blot havde den negative stilling til den hellige nadver (mindemaaltidet!). 3) Naar præsten bar «the reserved sacrament» til den syge efter prayer books regler, var det hele blot en forlængelse af gudstjenesten og der var tilmed mange vidnesbyrd fra den ældste kirke, at man der bragte de hellige elementer «to the absent». 4) M. h. t. messedragten byggede man paa undersøgelse af saa moderate bisper som Gibson og Chase, der begge erklærede, at dragten ikke havde nogen «sacrificial significance. 5) Mangen en af de evangeliske længtes efter at se indført bønner for de afdøde. 6) M. h. t. den indvending, at kirken nu havde to stemmer, saa var det rigtigt at her skjulte sig en meget stor vanskelighed. Men det var hans haab, at den ny snart helt vilde afløse den gamle prayer book.

Med eftertryk vendte Ingram sig derpaa til anglo-katolikkerne, som den, der var deres gamle forkæmper. Han mindede om, at hvad de stadig havde krævet var 6 ting: 1) En fuldere anerkendelse af de helliges samfund, 2) genoprettelsen af «the canon», som var blevet sprængt ved reformationen, 3) en særlig dragt ved altergangen for at understrege dens hellige karakter, 4) reservation for de syge, 5) nogle bønner for de afdøde, 6) en paakaldelse af den hellige aand ved den hellige communion, almindelig kaldet epiklesis. Var ikke alle

disse 6 ting sikrede gennem den nye prayer book? Han kunde selv have ønsket, at reservationen var blevet udstrakt til mennesker, der som visse sygeplejersker eller Londons mælkemænd havde vanskeligt ved at modtage nadverden paa et bestemt tidspunkt. Men han bøjede sig for flertallets vægring.

Det er et kort referat af en af de utallige taler, der har været holdt paa store, bevægede møder ud over landet. Kampen har afstedkommet en mængde litteratur, dels dagbladsartikler, dels bøger om emnet. Paa utrolig kort tid har flere af bisperne prompte udsendt bøger om revisionen med samme iver som de nys skrev om det sociale spørgsmaal.

Saasnart ærkebispen af Canterbury i februar havde offentliggjort bispernes forslag, begyndte protesterne at strømme ind paa alle sider. Man vidste at i marts skulde «Convocationerne» træde sammen og afgøre, om forslaget skulde forelægges «Church Assembly» i juli.

«The League of Loyal Churchmen and protestant Alliance» udsendte en «Final Remonstrance of the Bishops» bl. a. undertegnet af 675 præster, hvori de udtrykker deres skarpe misbilligelse af «the Romeward Revision», selv om de ikke ligefrem truer med udtræden. Af stor betydning var det, at den engelske indenrigsminister Sir William Joynson-Hicks — selv en ivrig protestant—, sluttede sig til angrebene. I London og landet over holdtes der store protestmøder, indenrigsministeren talte bl. a. ved et stort massemøde i Albert Hall. Meget oplysende er en korrespondance, som nylig blev offentliggjort mellem indenrigsministeren og ærkebispen af Canterbury. Det der navnlig interesserede indenrigsministeren var det rent disciplinære: hvorledes det skulde være muligt for bisperne i fremtiden virkelig at haandhæve disciplinen. Ærkebispen vægrede sig ved at angive bestemte midler eller veje, ud over at man maatte reformere de gejstlige domstole.

Andre protester kom fra de katolske selskaber som The English Church Union, The Federation of Catholic Priests og The Confraternity of the Blessed Sacrament. De fleste af dem enedes om en fælles protest gaaende ud paa, at forholdene var bedre under den gamle prayer book, den nye tilsigter erklærer de at

«arrest development in worships». De er bange for den myndighed, der gives bisperne som den endelig afgørende autoritet.

Af stor betydning for anglo-katolikernes store mængde blev dog navnlig et brev som deres gamle høvding, biskop Gore, offentliggjorde i «Times» med en indtrængende appel om at stemme for revisionen og være med til at skabe orden.

Da convocationerne traadte sammen i marts, var der uhyre spænding. Hovedangrebet mod den nye prayer book førtes af bisperne of Norwich (dr. Pollock) og Birmingham (Barnes). Deres hovedindvending var den samme som Joynson-Hicks at der var ingen garanti for at gejstligheden vilde følge den nye bog. Den eksisterende prayer book var ikke ideel, men den autoriserede dog ikke udskejelserne. Gennem autorisationen nu bragte man et element af splid ind i kirken. De nøjedes ikke alene med indvendinger mod nadverdgudstjenestens ritus, men gik ogsaa imod «permanent reservation» og bønnen for de afdøde, kort sagt deres stemning var absolut for en forkastelse af den nye prayer book med mindre revisionen kunde begynde forfra.

Biskop Henson af Durham, en af de evangeliske forsvarere for revisionen, paapegede i sin svartale, at vejen til haandhævelsen af den nye prayer book gik gennem hævdelsen af *Episkopatet*, gennem at bispen fik større myndighed. Ud herfra appeleredes der stærkt til anglo-katolikkerne, at de netop med deres katolicisme burde respektere *kirkens* autoritet.

Mange præster var meget betænkelige ved den magt bisperne saaledes udrustedes med: Bispernes udnævnelse havde de jo selv meget lidt med at gøre. De havde tydelig følelsen af, at de blev afhængig af deres individuelle biskop, hvorfra der faktisk ingen appel var. Navnlig kom det til ret pinlige sammenstød mellem præster fra Birmingham distrikt og deres bisp. De vidste paa forhaand at dr. Barnes stillede sig meget uvenlig over for enhver dispensation om reservation.

Efter et par energiske taler til gunst for revisionen af bispen af Truro, dr. Kidd, og ærkebispen af York gik man over til afstemningen. Flertallet af anglo-katolikkerne gik ved denne med til revisionen, som sejrede med mægtig majoritet, groft taget i forholdet 8 mod 1. Canterbury's overhus (bi-

sperne) vedtog med 21 st. mod 4, Yorks overhus enstemmigt, Canterburys underhus med 167 st. mod 22 og Yorks underhus 68 st. mod 10. Der var altsaa her en afgjort stemning for at forslaget skulde forelægges «Church assembly» til endelig afgjørelse.

Forinden dette «Church assembly», holder de forskellige bispedømmers konferencer møder og afstemning rundt om i landet. Disse møder og afstemninger frembyder ofte et højst interessant billede: ganske vist er der ogsaa her overvældende flertal for revisionen, men man ser hurtigt at det er blandt præsterne, at ønsket om revisionen er stærkest. Afstemningen forleden ved Ingrams eget bispedømmemøde gav saaledes et ret lærerigt resultat:

	For	Imod
Biskopperne	1	
Præsterne	138	83
Lægfolket	186	178

Majoriteten var saaledes bispen iberegnet 64, men det skyldtes præsterne. Lægfolket er det konservative element. Der udfoldes et meget energisk arbejde for at berede revisionen vej, navnlig gennem dannelsen af «The League of Loyalty and Order». Denne liga har faaet stærk tilslutning dels af mange anglo-katolikker som Gore og en del loyale evangeliske, men ogsaa hvad der er særligt interessant fra modernisternes gruppe, saaledes fra redaktøren for deres organ, dr. Major.

Men ogsaa modstanden er stor. Det viser sig hvilken magt slagordet «No popery» endnu har i de engelske sind. Og modstanden ytrer sig meget voldsomt, det er ofte hændt at ærkebispen af Canterbury er blevet afbrudt paa møder med raabet om «The popish prayer book». Da det er parlamentet der har det sidste afgørende ord vender man sig til det med haab om hjælp. Bispen af Norwich opfordrer til at sende parlamentet adresser om nægtelse af New prayer book. Hele røret har ogsaa kaldt frikirkerne frem til protest — navnlig baptistkirkerne. Nonconformisterne mener — og sikkert med rette, at der er meget lidt i den nye bog, der bygger bro over til dem. Alt afhænger saaledes af debatten i juli og af parlamentet.

Kampen om revisionen er et nyt bevis paa at ogsaa «Church of England» har brudt sin «splendid isolation» og mener at England har sin plads som et foregangsland for arbejdet paa kristen enhed. Foreløbig orienterer kirken sig, som naturligt er, højkirkeligt i den protestantiske verden. Særlig nær tilknytning har den som bekendt til Sveriges kirke (Søderblom siger selv, at Church of England og Sveriges kirke er de eneste protestantiske kirker, hvor prædikestol og alter har samme betydning) men ogsaa til den begyndende højkirkelige bevægelse i Tyskland søger den tilknytning bl. a. gennem professor Heiler, der nylig var paa besøg i England.

Sommeren vil antagelig vise hvordan retningslinjerne for Englands kirke i fremtiden bliver.

H. Schøning-Jepsen.

DOMKIRKEN

Prolog av Odd (Fridtjofs-sønn) Nansen ved Domkirkeaftenen i Studentersamfundet i Trondhjem.

I.

Sig mig, har du nogensinde
staat alene med dig selv —
hørt de tusen sprog derinde
under Dômens høie hvælv?
Lyttet til den store tone
som fra evigheten sendt?
Bruset under hvælvets krone
fra et ukjendt instrument?

Har du staat der tryllebundet
av den store symfoni
som i hver detail har fundet
frem til fuldendt harmoni —
har du sikkert ogsaa merket
denne løftning i dit sind,
skjænket dig av selve verket
samme stund du kom derind.
Følt hvordan din mindste tanke
høines og kan flyve frit —
hørt et mægtig hjerte banke
med i samme takt som dit.

Kanske fik du og i sindet
denne fred, du ubevisst
overalt har søkt at finde,
under Dômens hvælv tilsidst.
Og saa knælte du kan hænde
stille ned ved Olavs brønd
og med et du lærte kjende
styrken i en navnløs bøn.

II.

Fagre Dôm, hvor stolt du skuer
over alle tider ut;
selv med dine brustne buer
staar du der i helge-skrud.
Mægtig i din tause viden
om vort folk og om vort land
som du fulgte gjennem tiden
fra dets glans til avgrunds rand.

Selv om folket sank i kaos,
ranet under fremmed aag,
én ting tok de ikke fra os:
Dômens sterke tause sprog.
Samme tause sprog blev tolket
gjennem hundreder av aar,
selv om tider kom da folket
sank iknæ i trange kaar.

Engang var du samlingsmerket
plantet fast i Norges jord;
Norges folk som reiste verket
søkte dig fra syd og nord.
Under dine tempelbuer
knælte folket ned i bøn
rundt fra alle norske stuer
samlet du hver Norges søn;
gjennem høireiste portaler
norske folk til stevne kom,
samlet kraft i dine saler,
ved St. Olavs helligdom.

Med vort folk du gjennemlevet
mørke lange trængsels aar;
i din brustne mur stod skrevet
folkets skjæbne og dens kaar.
Naar du saa igjen av gruset

reiste dine spir mot sky,
lukket hvælvet over huset
saa det atter gav os ly,
gav du haab og tro til landet,
varslet ind at tider kom
da med like høireist pande
folket steg av fattigdom.

La os reise Dômens glorie
høit og frit av skapertrang
som et tegn paa, vor historie
atter gaar mot solopgang.
Har vi viljen til aktionen
har vi sikkert ogsaa raa'.
Sakens maal er for nationen
nu en æressak at naa.

Derfor vi til verket iler
styrket i den fælles tro
at faa se den før vi hviler,
Dômen som den engang stod.
Lad os yde efter evne;
hver en nordmand staar for tur
til at bøte hver en revne
tiden slog i kirkens mur.

HVAD KAN VORT FOLK VENTE AV SIN STUDERENDE UNGDOM?

En stevnetale til gymnasiaster av pastor Karl Marthinussen, Bergen.

1. La mig indledningsvis si, at dette emne frister til deklamation og høistemt patos, men at det bør behandles nøkternt. Her synes at være leilighet til at tale om «blomsten av landets ungdom», om «avantgarden i kulturarbeidet», om «fremskridtets bærere» etc. Men jeg tror vi staar os paa at la alt slikt falde og «holde os paa matten». Og det tør være sundt alt fra først av at gjøre sig klart, at i grunnen venter ikke vort folk saa svære ting av sin studerende ungdom. Naar det gjælder tyngden av vort folk: arbeider- og bondebefolkningen, saa er det utvilsomt at den ikke er innstillet paa at vente noget særlig av os. Vi kan — og den sandhet bør vi se ret i øie — si, at det er den akademiske stand selv som til en viss grad har vænnet folket av med at vente noget stort av den. De fleste av de ideer som er stridt frem til seier i vort folks historie de siste 100 aar, har ofte vunnet frem utenom og delvis paa trods av den akademiske ungdom og vor embedsstand. De unntagelser som finnes, stadfæster snarest hovedregelen. Loven har været denne:

Foragtet av de store, men elsket av de smaa,
si: er det ikke veien som det nye maa gaa;
forraadt av dem som vakt burde være, just av dem,
si er det ikke saadan en sandhet staar frem.

Som folkeførere, som banebrytere for noget nytt tror jeg ikke vort folks store helhet venter svært av os.

La os forat være retfærdige si, at noget av dette skyldes selve den akademiske utdannelses art i det hele. Den er mere reflekterende, kritisk analyse enn den er skapende innsigt. Den frister ofte til ett visst kjølig iagttagerstandpunkt til

livet og menneskene. En av Nordens kanske mest akademiske aander: Høffding har jo netop sagt det slik at han vil være den store iagttager. Saa blir man saa optat med at analysere og bestemme, at man taper noget av evnen til at gi sig hen, at kjæmpe livet med. Dertil kommer ogsaa som et forklarende moment at like til den seneste tid er tyngden av vor akademiske ungdom rekrutteret fra befolkningsgrupper som fra gammel tid av ofte stod folket fjernt. Saa hadde den ogsaa av den grund vanskelig forat leve sig inn i folkesjælen og med helt hjerte dele dens haap og længsler og livssyn.

Saa har jeg — naar jeg skal tale om dette emne — al grunn til at være beskeden og holde mig til enkle og dagligdagse ting, selv om jeg skulde staa i fare for at bli kaldt «filistrøs».

2. Men vi kan jo ikke bli staaende ved dette, hvad det faktisk venter av os. Det er jo heller ikke mitt emne; det heter: hvad kan det vente. Jeg tænker mig at kunne omskrive det slik: hvad bør det ha rett til at vente. Og her gjælder det at vi selv er dem som skal skape det ideal av studerende ungdom, som vi ønsker vort folk bør eie. Ønsker vi at vort folk skal vente noget av os, saa skap det selv. Det skal dere være klar over, naar dere kommer ut blandt folket som prester, læger, jurister etc.: det kommer ikke instinktivt til dere; det forholder sig passivt, avventende; det ønsker at se hvad slags folk vi er først. Jeg har iblandt med undren lagt merke til, hvor forskjellige presteidealerne kan være i de forskjellige bygdelag. Der er steder, hvor man virkelig venter noget av presten, venter hans initiativ, hans vink og medvirken i alt som godt er; hvor de gjerne vil se ham i spissen for sig i alt værdifuldt som samler bygdens sjæl. Andre steder falder den tanke at man i særlig grad skulde regne med presten, næsten ikke folk inn. Han er der og skal være der; men der er ingen forventning knyttet til ham. Hvad kommer det forhold av? Ofte derav, at de prester som i tidens løp har været der, har skapt forskjellige billeder — idealer — av, hvorledes presten er og skal være.

Vi maa selv skape de forventninger, vi vil, at folket skal stille til os; de er der ikke paa forhand og er ikke knyttet til standen og stillingen som saadan.

3. Men før jeg gaar løs pa saken selv, vil jeg stanse ett øieblik ved selve begrepet: studerende ungdom. Det vil sædvanlig hos os si ungdom som forbereder sig til at bli embedsmænd; eller til at innta stillinger, som fører en i forbindelse med mange mennesker: præster, læger, sagførere etc. Naturligvis: mange gaar over i rent privat virksomhet, nogen faa blir vitenskapsmænd, men de fleste gaar embedsveien. Man har undertiden beklaget det uheldige deri, at universitetet paa en og samme tid er utdannelsesanstalt for embedsfolk og videnskapelig forskningsinstitut; for min del synes jeg det er et gode, som vi skal værne om. Naar jeg altsaa her taler om studerende ungdom tænker jeg paa den ungdom som utdanner sig for embedstjeneste blandt vort folk; tyngden av det jeg vil si derom, orienterer netop ut fra dette syn. Hvad venter vort folk av denne ungdom?

Den venter at vor studerende ungdom bruker sin studietid med flid og troskap, saa den kan bli dygtig i sin gjerning. Folket sætter pris paa at vor embedsstand bestaar av mænd og kvinder som er paa høiden av sin tids kultur og viten, saa langt det er mulig. Jeg kan saa vel merke det for presternes vedkommende. De vil ikke at presten skal være som emissæren; de forlanger at det skal merkes at han kan mere og har mere almen innsigt i og taler anderledes om tingene. Og det bør være os magtpaaliggende ogsaa paa dette omraade at skape og holde vedlike en høi standard. Den dovne student som bare vil slænge op til eksamen og stoler paa heldet er intet ideal. Og der er mangen én som senere hen har angret paa dette, at han ikke nyttet studietiden ret i denne henseende. Der er intet filisteragtig i dette syn; det gir sig netop ut fra dette at vi er studerende ungdom forat studere: for gjennem studierne at lægge en solid grundvold for senere og fortsat arbeid. Nytt studietiden med flid og troskap netop til at studere i. — Paa den annen side venter folket av sin studerende ungdom at den ikke isolerer sig i fornem avstængthet, men at den trær i kontakt med det folk, hvis tjener den skal være. Det er et pdoblem for den rette student at forene disse ting: studiet og forbindelsen med folkets liv; men det problem bør vi ikke glemme at arbeide med; og der bør arbeides med det alt i studietiden. Thi faar vi ikke arbeidet disse to sider sam-

men fra første stund av, blir det ofte vanskelig siden. Saa faar vi enten den embedsmand som kaster alt av studium paa hyllen og mister følingen med det vitenskapelige, akademiske liv eller vi faar den, som lever i fjern avstængthet og vanskelig lærer at forstaa noget av folkets sjæl. Søk i studenttiden kontakt med folkets liv. Ret brukt skal det virke befruktende paa studiet. Hvorledes er det folk som jeg skal tjene, hvorledes føler og tænker det? Hvad er det dypest bevægende i det? Og her gjælder det ogsaa at søke at forstaa de ideer og bevægelser som rører sig blandt den mest vaakne del av vort folk. Jeg nævner i flæng: arbeiderbevægelsen, avholds- og forbudstanken, maalbevægelsen. Jeg har været forfærdet ofte i den senere tid ved at møte studerende ungdom som forstod saa usigelig lite av det hele, som hadde litet annet enn «overklassemenneskets» foragt og spydighet tilovers for disse ideer. Du faar ha lov at være uenig i dem; men du skal kunne forstaa og vurdere klokere og sandere enn de andre; se retten og livsmakten i dem, at du ikke skal bli staaende som en fremmed for det der ildner de mest vaakne av landets øvrige ungdom. Det har dit folk lov at vente av dig.

Og her vil jeg innskyte en bemerkning, som for mig er vigtig: det er kun i sympathi vi kan forstaa. Det er ikke den kritiske og kolde analyse som forklarer; den er et hjælpemiddel ved forstaaelsen; men det er ved at træ i sympathiforhold til livet og menneskene, at de virkelig aapner sig for os, og vi faar den levende kontakt. Kun kjærligheten forstaar, kundskapen alene opblæser. Meget kan synes os usympatisk ved første blik; se allikevel godt efter med vilje til at forstaa — og du skal faa tak i sjælen ved det hele.

Dette hænger sammen med det tredje jeg vil nævne: folket venter at vi skal se vort maal i at tjene det. «Fra folket vi kommer, til folket vi gaar» heter det i en dansk studentersang. Og skal det være mer enn en frase, bør det være os klart: vi skal utdanne os til at bli tjenere. Det syn paa sin livsgjerning bør jo enhver ha; netop det gir storheten og vidsynet over vort arbeid; men i særlig grad bør det ventes av den studerende ungdom. At ikke leveveisspørsmaalet er det eneste som staar for tanken, eller det at komme op. Men det bør hver sand student skrive med gyldne bokstaver i sit hjerte og over sin

daad: den største iblandt eder er den som er alles tjener. Derfor skal man opøve sig til selvfornægtelse og ydmyghet. «Presten og futen har gode dager», slik tænkte vel og tænker mange. Delvis har vi selv været skyld i, at der kan tænkes slik. Men det er ikke og skal ikke være til gode dager, dere har den kostbare og lange studietid; det skal være forberedelsen til et liv der intenst vil gi sig selv, ofre sig selv, og finne sin glæde deri. Det er bedre at slites op enn at ruste op; det er bedre at fortæres av den indre ild enn at være et koldt menneske, hvis pliktfølelse er begrænset av den reglementerte kontortid.

Og vort folk kan vente av sin studerende ungdom at den repræsenterer en høi moralsk standard. Dere vet at siden Ibsens dager kan man ikke — uten at trække paa smilebaandet — tale om at løfte idéens og idealets fane høit. Det kommer jo av at det er blit fraser ofte av dette med idealet. Men det hører med til den studerende ungdoms ufortapelige rett og lykke, at den i personlig livsførsel skal løfte det moralske ideals fane høit. Renhetskravet og sandhetskravet maa den ikke slaa av paa; det maa folket merke, at den ungdom som skal ha del i tidens høieste dannelse, den maa kunne tændes i hellig harme og hat mot fusket, løgnen, hykleriet, stræberiet, utroskapen, arbeidsulysten, nytesyken og hvad det alt heter.

Vi skal ikke ha for meget at det som de gamle kaldte den «akademiske frihet» ɔ: retten til at være løssuppen, til at kunne suspendere for sit vedkommende de moralske lover som gjælder for andre mennesker. Den form for frihet har lite med frihet at gjøre. Det er kun en frihet værd at stræbe efter: den at leve paa høiden av det bedste i sig selv. Den frihet skal den akademiske ungdom kjenne fremfor andre.

Vort folk trænger førere, sies der ofte, og det er visst sandt. Nu er det ingenlunde slik at vor akademiske utdannelse i sig selv berettiger os at bli førere. Dertil kræves andre egenskaper, som slet ikke er bunnet til nogen bestemt utdannelse. Men det er sikkert at de førere vi trænger, maa være moralske karakterer og være fyldt av tjenerviljen, elles kan de med al sin dygtighet ikke føre os frem til en rikere dag. Iblandt maa vi snakke om idealer; men det er usigelig meget mere at leve idealer. Det er opgaven, som venter. Ildnes dere ikke av den?

Og tilsisst: vort folk kan vente av sin studerende ungdom at den vil dele av sine skatte med det. Et arbeid i folkeoplysningens tjeneste er en eggende og rik opgave. Kun maa man ikke komme med en mine som dem der vet al verden og kan mestre al verden: her er manden. Vi byr beskedent det vi har, det vi virkelig har. Det er ikke altid like takknemlig arbeid, men at det er en opgave for os, skal dere vite. Ungdommen venter det og er glad for det. Der er et vidt felt i ungdomslag, avholdslag etc. som venter paa hjælp, og vi skal ikke gjøre os for kostbare i dette arbeid.

Og vi burde kunne gi utsyn; være en avantgarde for friske og unge tanker; lære vort folk at tænke vidt og tænke sandt — men fremfor alt lære dem at størst av alt er kjærligheten, kjærligheten som den lyser fra den skjønneste, frieste og sterkeste av alle: Jesus Kristus.

LITTERATUR

Tre nordiske bøker om vekkelse.

Anmeldt av *S. Bretteville Jensen.*

Vækkelse og Omvendelse av *I. P. Bang.* Schönbergske forlag. 184 sider.

Prof. Bang avslutter med dette bind de religionspsykologiske studier som han begyndte for vel 15 aar siden. Det er et interessant studieomraade, og en værdifuld bok, som mange vil ha utbytte av at læse. Vi faar en karakteristik og vurdering av den religiøsitet hvor vækkelse og omvendelse, i en bestemt betydning av ordet, gaar ind som grundlæggende oplevelse i personlig kristendom. Der gis først et konkret anskuelsesstof, idet forf. indleder boken med en livfuld skildring av de store vækkelser i Amerika omkring midten av det 18de og 19de aarh. frem til vækkelsen i Wales ved beg. av vort aarh. Bakgrund og arbeidsmaate træder klart frem, med de karakteristiske forskjelle som f. eks. hænger sammen med de virkemidler de enkelte vækkelser særlig støtter sig til. Bevægelsens centrale ledere karakteriseres ofte knapt og træffende. At forf. flyter litt ut i skildringen der hvor Drummond kommer med, er det intet at sige paa, saa interessant som denne egenartede episode i amerikansk-skotsk vækkelsesliv blir tegnet: Moody—Sankey—Drummond. At tre saa forskjellige personligheter kan finde sammen, i iveren for at vinde mennesker for Kristus, det er saa stort og saa sjeldent at det nok fortjener de par sider.

Med dette anskuelsesstof til underlag gis der saa en psykologisk undersøkelse av fænomenene. Forf. omtaler «Mængdens psykologi», Underbevisstheten», «Omvendelsen», med likefrem vurdering i avsnittene «Vækkelsens værdi» og «Religion og suggestion». Selv om det er rigtig at de store vækkelsesbevægelser hører naturligere hjemme i den reformerte kirkeverden, faar dog spørsmaalene som de reiser stor praktisk interesse ogsaa hos os. Den maate hvorpaa bevisst kristendom blir til under disse vækkelser gaar jo for en stor del igjen overalt hvor det blir spørsmaal om det «tvefødte religiøse gjennembrudd». Prof. Bangs sunde, objektive vurdering gir rigtig forstaaelse av de livskræfter som det kan bli tale om ved dette vækkelsesliv, samtidig som han energisk utvider horizonten og kræver respekt for livets og menneskenaturens væsentlige forskjelle. I likhet med dr. Berggrav — i hans nye, interessante bok om «Den religiøse følelse» — opsøker forf. med forkjærlighet det normale sjæleliv, i motsætning til den hypermoderne religionspsykologiske sans for

det ekstraordinære. Det virker velgjørende, og gir sikkert det mest frugtbare utgangspunkt.

Om forf. har kunnet sige noget av særlig betydning om «det underbevisste», tør jeg ikke ha nogen mening. Saavidt jeg har set har han ikke noget imot at bytte ut det paaklagede uttryk «en bevissthet som kun ikke er os bevisst». Bokens hovedinteresse ligger imidlertid utvilsomt ved de store linjer og paa den praktiske vurderings omraade.

▾

Den svenske utgave av Bangs bok heter: «De stora väckelserörelserna. En historisk och psykologisk framställning». Den er utkommet i serien: Modern Religionspsykologi, ledet av docent Briem i Lund på Sveriges Kristliga Studentrörelses förlag, og koster kr. 5.50.

Vækkelsen paa Madagaskar av *A. Thunem.* D. N. Missionsselskaps forlag 1926. 221 sider, mange illustrasjoner.

En velsignet frisk og freidig bok. Noget av den bedste missionslæsning vi har faat. Jeg kunde ikke slippe boken før jeg var kommet tilende med den og jeg sat tilbake med følelsen av at ha været vidne til store ting. Om selve vækkelsen herute har vi selvfølgelig hørt og læst et og andet før — ogsaa J. Johnson f. eks. streifer den jo. Men det var god plads netop for en monografi som den Thunem her har git os. Han skriver om det han har set med sine øine og grepet med sine hænder, likesom han selv er grepet i sit hjerte av dette mægtige aandens veir. Noget av det merkeligste er den utprægede selvstændighet som fra første stund særmerker Madagaskarvækkelsen — det lover godt for en virkelig gassisk kirke og kristendomsfarve. Og løfterikt er det at bevægelsen ikke er ebbet ut, men blir kjendelig i sine virkninger den dag idag —.

Nordskånska Väkkelserörelser under 1800 tallet. I. Av *Ernst Newman.* S. K. Diakonstyrelses bokförlag 1925. 368 sider.

Igjen har vi et imponerende vidnesbyrd om hvad svensk teologi magter nu for tiden. Dr. Newmans arbeide over svensk vækkelsesliv i det attende aarh. er i Sverige blit møtt med den største anerkjendelse og fortjener det utvilsomt i høi grad. Bredt anlagt som det er, med et næsten utrolig rikt, selvstændig kildemateriel, varmt følt og anskuelig, livfuldt fremstillet, vidner dette verk like meget om forstaaelsesfuld indføling som om nøgtern kritisk sans utfra dyptgående kjendskap baade til «hvad der var, og hvad der er». I denne første del rækker forf. ikke længer end frem mot midten av aarhundredet. Det mest fremtrædende svenske vækkelsesliv, omkring Rosenius, kommer altsaa ikke med. Av hensyn til stoffets uoverkommelighet er undersøkelsen ogsaa væsentlig begrænset til en bestemt landsdel — Nord-Skåne. Men sikkert har forf. her gjort et meget heldig valg, baade som kjendtmand i disse trakter, og fordi Nord-Skåne skal være særlig karakteristisk naar det spørges om svenskt religiøst folkeliv.

Forf.s grundsyn kan vel gis med denne dobbeltkarakteristik: Retfærdig og villig vurdering av de kræfter vækkelsesbevægelsen har sat ind

i store deler av det svenske folk, og retfærdig, klart syn for hvad der var av kristen tro og moral før vækkelsen, med den betydning dette ældre kristenliv faktisk fik ogsaa for det nye gjennembrudd. Forf. har aapent syn for forskjelligartet folkemillieu, og fin sporsans naar det gjælder at søke forbindelseslinjer baade utad og indenlands. De to vægtige indledningskapitler, med omtale av samtidig protestantisk vækkelsesliv utenfor Sverige og kulturelle forhold i Nord-Skåne i første del av forrige aarh. gir en særdeles værdifuld indførelse. For norske læsere kan det ikke undgaaes at fremstillingen stundom blir for detaljert, men forf. har ellers en forbausende evne til at vælge detaljer i sikkert forhold til et større hele, og formaar næsten altid at gjøre detaljene interessant. Har det lykkedes ham at skape en slik bok ut fra en tid med forholdsvis mindre fremtrædende konturer og personligheter, hvad vil han ikke da kunne faa utav det naar han kommer frem til C. O. Rosenius's dage?

Her i Norge kan vi ikke læse dr. Newmans bok uten at bli mindet om hvor vi trænger et nogenlunde tilsvarende arbeide med sigte paa vækkelseslivet hos os i den senere tid. Maatte vi om ikke for længe kunne hilse en slik vurdering velkommen. Den er mindst likeså nødvendig hos os som i Sverige.

Kirken og det humane Aandsliv av *C. I. Scharling.* Haase & Søn. København. 110 sider.

«Fra grænsene» kalder forf. det første lille stykke i denne sympatiske samling smaaavhandlinger. «Man kan i det lange løp ikke holde sig borte fra sine grænseegne uten at resultatet blir: Isolation». Den som hverken kan eller vil leve som kristen bak sine egne kinesiske mure, men har en trang til praktisk og teoretisk syntese, læser med glæde dr. Scharlings lille fine bok. Mest værdt er vel hans studie over «Naturfølelsen hos Grundtvig». Den har interesse utover det rent personalhistoriske. Den vidner om dyp forståelse baade av kirkeskjalden og av forholdet mellem æstetik og religion. Boken har et særlig krav på taknemmelig omtale i dette tidsskrift.

S. Bretteville Jensen.

Den første flukt over Polhavet av *Roald Amundsen — Lincoln Ellsworth.* (Gyldendal. Norsk Forlag. 264 s.)

Begivenhetene flytter utrolig fort over i historien, og sikkerlig desto raskere jo mere der hender; «mands minde» er adskillig kortere nu enn før, vi overlater vesentlig til bøker og aviser å være tidens hukommelse. Sagaene om den mann som fandt Nordvestpassagen og trengte frem til både Sydpol og Nordpol vil ikke fortelles og gjenfortelles ved peisen i kveldingen, slik som sagaen om Erik Raude fik form. Men når en gut får tak i Roald Amundsens egne beretninger, vil han sikkert sluke dem like ivrig som vi engang slukte Nansens «På ski over Grønland» og «Fram over Polhavet».

Fjorårets flukt over Polhavet er ikke lenger avisstoff, og det støv som blev hvirvlet op om hypotetiske og faktiske konflikter vil efter-

hvert legge sig, inntil en eller annen historiker om et hundredeår eller så støver det op igjen.

Ihvertfald konstaterte jeg, at da jeg leste Roald Amundsens egen bok, så samlet hovedinntrykket sig om dåden, som blev levende og klar påny, ikke akkurat som da vi spennt ventet på å høre fra «Norge», men forenklet i erindringen: den er raskt på vei til å bli historie. Ellers kunde det være litt av hvert å si om boken selv, den er nokså ujevn, mange forskjellige har skrevet i den, og ikke alle like godt. Men så kan man jo lese vertikalt iblandt, det har også den fordel at det forenkler linjene, i dobbelt forstand. Og legger man merke til sin egen reaksjon, vil man finde at de irriterende erindringer om kjevlet efter den endte ferd aktivt fortrenges til det som glemmes, mens det eventyrlige og dåden blir kondensasjonskjernen, detaljerne fortettes omkring.

Olaf Devik.

I Spitsbergens vold av *Lars Hansen*. (Gyldendal. Norsk Forlag. 176 s.)

Når solen i mars vinder overtaket over vinteren, har ishavsgasterne i Tromsø ikke lenger ro på sig, da blir det travelt med utrustning av skuter; i de gode gamle kramboder, som driver med utrustning, står hverken dør eller passiar, det er så meget som skal handles og avhandles. Og efterhvert utover stikker ishavsskutene avgårde til fangst langs polhavets lange isbrem, eller opunder Spitsbergen. Ingen av vore fiskere og sjøfolk har det mere slitsomt og farefuldt end vore fangstfolk i Ishavet, og hasarden gjælder velfærden likesåvel som livet — iblandt kan utbyttet være særdeles godt, men like let kan det hænde, at resultatet bare blir gjæld. Slik er det i endda høiere grad for de fangstfolk som overvintrer på Spitsbergen. Vi tenker da ikke på grubedriften som er av ny dato og en ting for sig, men på de små ekspedisjoner, som har slåt sig ned hist og her, i skrøpelige bordhytter, oftest med mer end tarvelig utrustning til å møte en lang og farefuld polarvinter, med skjørbuken som en truende skygge. Folk flest vet litet eller ingenting om de mange, mange tragedier, som er hændt deroppe, men endnu mindre vet de om hvad der virkelig er prestert av vore fangstfolk, bedrifter med eventyrlig utholdenhet, opfindsomhet og mot.

Men vil man få et rigtig indtryk av dette, så skal man læse ishavsskipper Lars Hansens bok. Ikke bare kjender han sit stof ut og ind, han fortæller også merkelig godt. Noen stor litteratur kan ikke fangstlivet i Ishavet gi stof til, dertil er stoffet, hvor dramatisk det end ofte kan være, for enkelt og usammensat; men det er et stykke norsk arbeidsliv som kanske mer end noe andet minder os om at historie ikke bare er tidsavstand, men også rummer det som fortsetter uanfektet av tiden — de er jo åbenbart av samme slag, vore fangstfolk og fiskere og de nordmænd som i gammel tid pløide Norskehavet fra øst til vest og fra nord til syd.

Olaf Devik.

Samhällstyper och medborgareideal av *Emilie Fogelklou*. Albert Bonniers förlag. Stockholm 1926.

Det er en ypperlig idé som ligger til grunn for Emilie Fogelklous bok, nemlig den å gi en sammen-

lignende fremstilling av de samfundsidealer, som har besjælet en del av historiens største seere og tænkere. Et sådant forsøk vil ha megen aktuel interesse i en social brytningstid som vor. De som søker kunnskap om samfundsideernes historie i de skiftende tider, bør anskaffe sig denne bok. Den er lettfattelig og enkelt skrevet uten nogen overflod av fagtermini; tynges heller ikke av for stort vitenskapelig apparat; men den har en rikdom av litteraturhenvisninger i en egen fortegnelse efter hver avhandling.

Først behandles Kongtses og Platons statsidealer. Dernæst skildres brytningen mellem germansk og romersk-katolsk psyke, slik som den har tat sig uttrykk i den ældre Vestgøtaloven fra første halvdel av 13. århundrede. Tilslut fremstilles Thomas Morus': Utopia og Rousseaus: Emile og Contrat social. Med alle sine forskjelligheter ser vi dog disse profetskikkelser stå under påvirkning av et fælles ideal: samfundslivet må bæres av tjenervilje og almenånd — «å tjene er å herske». Alle sigter de mot det mål å løfte politikken op av egenviljens og kortsynthetens forsumpning, og gi den vide utsyn og sammenhæng med samvittighetens dypeste krav. «Vi äro barn, som måste leka det eviga i riter, konst och samhällsnormer. Men för var gång det eviga själv kommer os verkligt nära, då brista gamla riter, former, normer. Ty det evigas art är inifrån göra allting nytt och att fostra oss till sann förnyelse.»

Det er intet ufrugtbart studium, Fogelklous bok kalder os til. Den kaster lys inn over så meget i vor egen tid. Hvor aktuel virker igrunden ikke Platon trods de vel totusen års avstand. Der er meget som er skikket til å klare vort blikk og hjælpe os til å se større på problemene også i samfundslivet, se dem «sub specie aeternitatis».

Karl Marthinussen.

Nya brev från Afrikas urskog av *Albert Schweitzer.* Svenska kyrkans Diakonistyrelses förlag 1927.

Professor Schweitzers nu berømte foretagende med læge- og hospitalsvirksomhet like i hjertet av Afrika, ved Lambarene i Ogowetraktens skoger, er gjentagende blitt omtalt i «Kirke og Kultur». I Sverige arbeider en komité til støtte for hans virksomhet. I nærværende lille bok får vi en rapport fra Schweitzer selv i form av en rundskrivelse til alle hans hjælpende venner i Europa. Det omfatter tiden fra høsten 1924 til julen 1925; dertil ett par kortere brev fra høsten 1926. Det er en helt igjennem usøkt, enkel, delvis med meget lune skrevet skildring av de anstrengelser og vanskeligheter, de har å kjæmpe med. Særlig får vi levende inntrykk av den sløvhet og mangel på energi og planmæssig arbeide som stort seet præger Centralafrikas negerstammer. Reisningen av disse folk må ske gjennem religiøs og sædelig undervisning og opdragelse til legemlig arbeide. Prof. Schweitzer mener at ingen sort mann burde lære å læse og skrive uten samtidig å lære et håndværk. Han kan ikke få nogen innfødte til å sage trestokker, skjønt han søker efter dem i ukesvis; men vilde han ha 25 sorte kontorister, så vilde der melde sig mindst 50

på en dag. Rundskrivelsen fører os inn i de problemer som al kristelig og kulturel mission i Afrika arbeider med.

Hvilken tro og tålmodighet den lille flokk må eie som har tat denne gjerning op. Og hvor grænseløs stor er ikke naturfolkenes nød og lidelse. Fra den nød frelser ikke den europæiske kultur, men alene evangeliet om Kristus Jesus og hans kjærlighet levendegjort i mennesker, som vil tjene med sitt liv også den sorte race.

Karl Marthinussen.

Tro och uppenbarelse av *Torsten Bohlin.* Svenska Kyrkans Diakonstyrelses förlag. Stockholm 1927.

Docent Bohlins hensigt med den foreliggende bok er å gi et billede og en vurdering av den såkaldte «kriseteologi». Med det ord tænkes på den eiendommelige teologiske retning i Tyskland, hvis førende navn er Karl Barth, Friedrich Gogarten og Emil Brunner, og hvis standardverk er Barths nu berømte kommentar til Romerbrevet: Enhver der har hat nogen føling med den produktion, denne retning har skapt, kan ikke annet enn føle det vældige alvor, som bærer den. Her møter vi ikke et pent avveiet, harmoniserende teologisk system; meget mere virker det på os som et uartikulert rop fra det dype; en flammende anklage mot en efter disse mænds mening forsumpet teologi; og et overmåte dristig forsøk på å la kristendommen fremtræ i hele sin paradoksale karakter og med alle sine skarpe kanter uavfilet. Men man føler samtidig den vældige ensidighet, hvormed dette forsøk er gjennemført.

Såvidt jeg kan forstå har docent Bohlin med megen dygtighet løst sin opgave. Fordi den Barthske teologi er en anklage mot hele det sisste hundredeårs utvikling på dette område, begynder Bohlin med en kritisk vurderende karakteristikk av hovedstrømningene i det 19. årh.s teologi: Schleiermacher, Frank, Ritschl, Hermann, Heim.

Jeg kan næsten ikke erindre å ha læst noget så koncist og klart som dette avsnitt, og anbefaler det av hjertet til alle teologer. De vil der få et ypperlig overblikk over hovedlinjen i hele den nyere teologis historie.

Så kommer fremstillingen av «krisens teologi». Først dens negative side: kritikken over psykologismens og historicismens herrevælde, dernæst det positive: dens egen problemstiling. Den nye teologi vil stå på vakt omkring kristendommens religiøse egenart, om troens objektivitet, om åbenbaringens suværene karakter. Teologien må bli virkelig teologi og ikke bare antropologi. Det annet hovedavsnitt er viet den kritiske vurdering. Kritikken retter sig mot det Barthske systems abstrakt metafysiske karakter; det svækker syndsbegrepet og opløser evighetstanken i ren dialektik; ophæver frelsesvissheten og gjør tilslut også troen til et rent, nøkent tankepostulat. Meget interessant er hans påvisning av at Barths radikale biblicisme ikke er samsvarende til den evangelisk-lutherske. I et tredje og sisste kapitel foretar han en jevnføring mellem Barth, Kierkegård og Luther. Det er påkrævet som jo denne nye retning i høi

grad påberoper sig Kierkegård. Her påviser Bohlin at K. slet ikke kan taes til inntegt for den dialektiske teologi, men at han tvertom, hvor det gjælder hans personlige kristentro, er en representant for erfarings- og oplevelsesreligionen, den som den Barthske retning roper til kamp imot. Og der fremhæves at den kristne tro lever på vissheten om at noget oververdslig, evig virkelig har gjort sig gjældende i historien. Aabenbaringshistorien er for vor tro en virkelighet, og på samme måte også Guds gjenfødende gjerning i menneskesjælen.

Jeg har læst denne fremstilling med glæde og spænding. Og ønsker jeg at rigtig mange — ikke mindst teologer vil gjøre sig kjendt med den. Det vil gi rikt utbytte. Faktisk er den et kompendium i den nyere dogmatiks hovedproblemer; den egger til selvstændig tankearbeide og virker ansporende.

Karl Marthinussen.

Hamar i Hellom av *Olav Aukrust.*

Du sjel av eld
Paa Noregs harde, nakne fjell.
Kven er Du lell?
Eg veit det nok:
Du er den makt
Som byd meg halda vardevakt
I alle ver
Um det som norsk og Noregs er.

For nogen aar siden reiste Aukrust opp en himmelvarde for vort syn, den tyktes os lidt usikker i konturerne, og hemmelighetsfulle skoddedotter hang om varden. Men den lokket og drog den vei, alle norske kjender sig dragne.

Ogsaa over denne nye bok er der et drag av noget hemmelighetsfuldt. Selve de poetiske inspirationsskikkelser, «Dovregubben», «Hamar i Hellom» og «Ola Lom» er der noget hemmelighetsfuldt ved, de leker gjemsel inde i hinanden. Men felles for dem er

Den makt
Som byd meg halda vardevakt
I alle ver
Um det som norsk og Noregs er.

Er ikke det verset godt kanske? Kjender vi ikke lidt til denne makten nogen hver? Og er den ikke rett beskrevet? Men dennegang er det dog kanske Ola Lom som træder fremfor de to andre. Her er en reise hjemover til garden og bygden, til sundheten og livet i denne boken som er gull verd. Her er en bandende uvilje mot «Bilbeistet», som virker som en lettelse og lysning i sindet, og her er en lignelse mellem Oslo og vort legemes kloak som er ram og uretferdig mot Oslo, men allikevel virker den som et hallingkast.

Kort sagt, vi er med Aukrust inde paa den realistiske natur- og folkeromantik som er vor vei de senere aar. En dybere gribende realisme end den gamle fra nitiaarene og en sandere romantikk end den vi havde før, det er veien. Og det var vel egentlig den, Aukrust vandret paa, dengang han førte os op mot den merkverdige himmelvarde, han havde reist ogsaa. Det er bare saa, at vi forstaar ham bedre her. Ja, jeg siger vi, men mener egentlig bare mig selv. Den nye bok bringer ham nærmere ind der hvor mine tanker jevnlig færdes, og hvor jeg finner mig hjemme. Det er i intimitetens rike og med stor himmel

ovenover. Jo mer jeg lever synes jeg at se, at al stor poesi lever saadan, igjennem et trolsk syn paa en intim detalj skinner de videste vidder frem. Kun saaledes bliver himmelvarden synlig for os alminde-lige menneskens børn. Hør nu bare, se og kjenn nu bare, denne skildring av et gammelt kvennhus:

Huset var ældre enn sjau ve'afall
Gud veit, kor lenge det stod der.
Mang ein einstøding og gamal graa-kall
Laag der um natti og mol der.
Mjølutte kongro-vevanne hekk,
Og kvennkallen tralla og trolla gjekk
So det runde og dunde i veggjom.

Er ikke dette en folkevise, saa har jeg aldrig lest eller hørt nogen folkevise.

Jeg gratulerer Aukrust med den nye bok, nu har han funnet leia og en kan spaa, at om det kanske vil gaa ham som Henr. Wergeland, at hans store verk med de store utsyn kun kjennes av faa, saa vil det også gaa ham som samme mand paa en annen vis. Han vil efterlade sig nogen perler som alle norske vil kunne, maatte kunne og ville tralle op i gjen og op i gjen og gripe til forat se lidt fram for sig i mørke-skodda. Lad vore tonekunstnere se efter disse to stubbene som her er nevnt og ellers efter mangt og meget i denne boken. Hvis de finner tonen, saa lover jeg dem et langt levnet. Jens Gleditsch.

En anarkists fengselserindringer av *Alexander Berkmann.* Oversatt efter originalen av Karin Michaelis. Det norske arbeiderpartis forlag, Oslo 1926.

Der er blitt gjort adskillig blåst av denne boken også i de «borgerlige» aviser. Den skulde være dels et gripende menneskelig dokument og dels en redselsfull avsløring av fengselsvesenet. Jeg er uenig i begge deler. Det er 20 år siden Berkman kom ut fra sitt 14 års ophold i Riverside fengsel. Å kontrollere hans anførsler nu er uråd; at han er en fantastisk overdriver gjør han selv klart for oss. Og det virker ikke som noe angrep på våre dagers fengselsvesen når han forteller om hvordan det var i Amerika for 20 år siden. Efter alt å dømme er de nu gått til den stikk motsatte yderlighet derborte — med dans og varité og kino og radio til de herrers stadige forlystelse. Fra dette synspunkt skulde jeg snarere ha lyst på å se våre dagers fengselsvesen i Amerika «avsløret». — Men tilbake blir det alltid gnagende spørsmål: er selve ensomheten av det gode? Det lar sig ikke besvare så ensidig som hos Berkmann. Der foreligger tallrike erfaringer i motsatt retning. Men det spørs om vi hittil har funnet den rette modus.

Det som gjør det så vanskelig å la sig gripe av det som er ment å skulle gripe i skildringen, er dette at man aldri sikkert vet hvad som er diktet og hvad som er sant. Hele tiden er man uklar over enten Berkman er sympatisk eller ikke. Han fremstiller alle sine overordnede (undtagen fengselspresten) i et grellt lys. Men han gjorde jo ustanselig oprør imot dem, trosset dem åpenlyst i ord og handling, drev hemmelige ulovligheter selv hvor de viste ham tillit. Om ikke før — så må disse fengselsherrer finne at deres mistanke og forsiktighet har vist sig berettiget nu da hans egen bok avslører hans op-

førsel i anstalten. — Grusomheten for en menneskealder siden i dette fengsel er vel i hovedsaken sannferdig. Denslags drives ikke lenger nu noget sted — om da ikke der hvor Berkmans egne partifeller nu regjerer?

Boken har imidlertid interessert mig på to punkter; først i dens belysning av anarkismen som r e l i g i o n. Anarkismen er en hengivelse til det som intet øie har sett, til noget som ikke er håndgripelig. Og denne hengivelse er så voldsom, så absolutt u-s e l v i s k, så asketisk virkende, at de sterkeste former av religion må frem for at vi kan finne noen analogi. I dette stykke virker Berkmans bok helt naivt ekte og tilforlatelig. Dette gjelder også fanatismen, fundamentalismen i det hele. Berkman er i all sin intelligente overveielse komplett blinn for alt annet enn sin idé. Forståelse, toleranse, åndsfrihet, gjensidighet — alt dette er totalt fremmed for ham.

Det annet punkt hvor boken har interesse, er dens påvisning av homoseksualitetens fremvekst i fengslets avsondrethet. Dette er skildret fint og rent. Fenomenet har ikke sitt utspring i det ved saken nærmestliggende instinkt, men derimot i det såkalte ø m h e t s-i n s t i n k t. Dette krever i sin reciproke form både at vi får vise ømhet mot andre og at vi selv blir gjenstand for ømhet. Den første, den aktive form, øves ofte i godhet mot dyr, f. eks. fugler — slik som Berkman hadde sin tamme spurv i cellen, eller musen. Jeg har selv sett hvordan en av hans landsmenn i 11 — elleve — måneder i cellen hadde en edderkop i en kasse med glasslåkk, matet den og stelte den som en mor steller et barn. Og sørget da den døde. (Han viste mig igår dens kropp, som han ennu opbevarte). — Den annen form, den passive: at der vises mig personlig ømhet, kan jo litet tilfretsstilles av annet enn mennesker. Men denne «erotikk» er ikke primært seksuell. Berkmann får dette så tydelig frem til tross for at han selv hele tiden grøsser i angst for at det skulde være noget perverst. Det kan gå over i denslags — selvfølgelig! Og det gjør det vel hos alle grovere naturer i lengden. Men utspringet ligger åbenbart i ømhetsinstinktet. Først når mannfolk blir i s o l e r t, viser det sig hvor sterkt dette «naive» er nettop hos tilsynelatende barkete fyrer. — Til belysning av det høist mangeartede som skjuler sig i det i sig selv så ekle og fordervelige fenomen er derfor Berkmans bok meget verdifull.

Men det er drøit å skulle være tvungen til å lese 518 trykksider for å få fatt i verdiene. Og ærgerlig med den danske oversetterinne i norsk rettskrivning som ustanselig lar fangene si at de «ønsker å s e inspektøren» (— to see the inspector), når der menes at de vil treffe ham eller snakke med ham.

E i v i n d B e r g g r a v.

NOTIS

Til vår salmeboks historie.

I det av stortingsarkivar Haffner utgitte store verk: «Innstillinger og betenkninger fra kongelige og parlamentariske kommisjoner, departementale komiteer m. v. 1814—1924» finnes et par oplysninger om revisjonshistorien til vår salmebok, som vi ikke ellers har sett offentlig nevnt. De har sin interesse og gjengis derfor her.

Som man vil erindre måtte det vekke opmerksomhet at den reviderte bok er autorisert to ganger. Ingen har visst hvad der blev autorisert første gang. Nu oplyser hr. Haffner at det simpelthen var salmebokkomiteens forslag (utkommet 1918) som blev autorisert ved kgl. res. av 8/10 1920. I fire år, inntil 15/2 1924 var altså dette forslag faktisk autorisert norsk kirkesalmebok uten at nogen av oss visste det.

Videre har der været uklarhet over årsaken til at der kom en ny omarbeidelse efter autorisasjonen (som dog tross dette ikke blev tilbakekalt). Om dette heter det hos Haffner at den i 1920 autoriserte bok måtte «underkastes en ny revisjon, da en forutsatt konferanse til utjevning av endel uoverensstemmelser ikke hadde funnet sted». — Ordene synes omhyggelig valgt, men er allikevel merkverdige.

Endelig oplyses at denne tredje revisjon ikke — som mange har antatt — nærmest hadde en privat karakter. Der blev av departementet opnevnt en virkelig «komite» bestående av den tidligere komitéformann Brochmann og pastor L. S. Koren på vegne av Gustav Jensen efter dennes forslag». — «Denne engere komité utførte sitt arbeide i løpet av høsten 1922 og sendte Departementet en opgave over de forandringer som burde finne sted i den autoriserte utgave».

Såvidt hr. Haffner. — Den nye autorisasjon foregikk ved kgl. res. 15/2 1924. Men da salmeboken blev offentliggjort 2½ år senere var der blitt gjort yderligere endringer, som altså tross alt er u-autoriserte.

Det hele billede av behandlingsmåten kunde gi opfordring til en karakteristikk, som vi imidlertid skal la være u-uttalt.

Dette hefte

utkommer av praktiske grunner pr. 15. august istedetfor tidligere på sommeren.

Dr. jur. Østrem ønsker rettet en korrekturfeil i hans artikkel om Stat og kirke. S. 267 (midten) står det at samspillet mellem staten og kirken ikke skal «kræve sympati fra nogen av parterne»; skulde være: supremati.

REDAKSJONENS ADRESSE: GRØNLANDSLERET 44 OSLO.